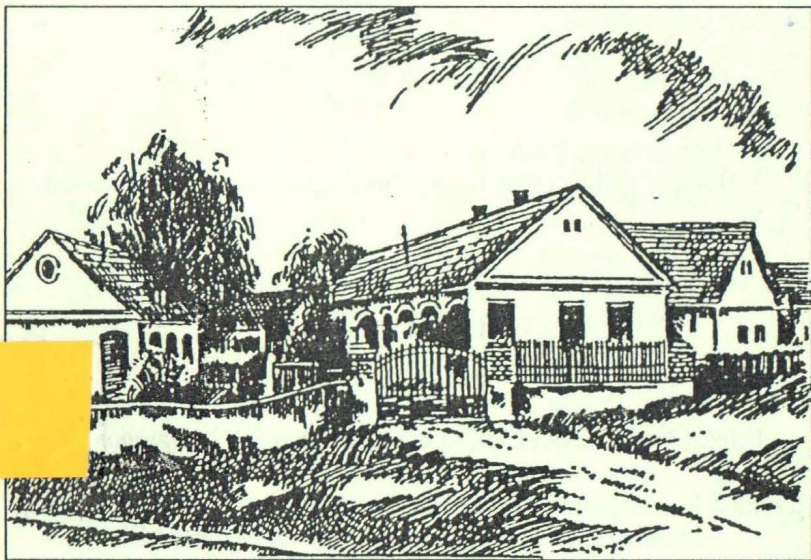

A
BORSODI
TÁJHÁZ
KÖZLEMÉNYEI
4

Edelény, 1998

A BORSODI TÁJHÁZ KÖZLEMÉNYEI 4

Szerkeszti:

HADOBÁS PÁL és
LAKI-LUKÁCS LÁSZLÓ

Technikai munkatárs:

SLEZSÁK ZSOLT

A borítón:

Szóttesmotívum, Edelény.

A Borsodi Tájház rajza. Mezey István grafikusművész munkája.

HU ISSN 1418 - 2211

LAKI-LUKÁCS LÁSZLÓ, a VRHK igazgatója.

nyek Háza és Könyvtár számítógépes szöveg-
szorosító műhelyében 1998-ban.

Újabb adatok Csenkeszfai Poóts András életrajzához

Ifjú Mitrovics Gyula, Csenkeszfai Poóts András első, s mindmáig egyetlen életrajzának írója így kezdte biográfiáját: „Csenkeszfai Poóts András életkörülményeit mindeddig mély homály borította. Kétségbe nem vonható költői tehetsége, változatos, sok ponton hányatott, végkimenetelében szinte tragikus élete megérdemli pedig, hogy a magyar protestáns irodalmunk története az ő életéhez fűződő adatok által is kiegészíttessék és részleteiben teljesebbé tétessék.”⁽¹⁾

A kutató hézagpótló biográfiájának megjelenése óta több mint egy évszázad telt el, újabb kutatások a témában azonban lényegében nem voltak. A múlt század vége óta a költő munkásságával foglalkozó kutatók, irodalomtörténészek Mitrovics életrajzának adatait idézték.⁽²⁾ Az ő adatai azonban néhol pontatlanok, máshol pedig kiegészítésre szorulnak. Közleményünkben eredeti levéltári kutatásaink alapján újabb adatokat nyújtunk a XVIII. századi költő életéhez és munkásságához.

I. Ifjú Mitrovics Gyula, s az ő életrajzát felhasználó kutatók egyoldalúan mutatták be a református papköltő válásának okát és körülményeit. A levéltári források adatai azt bizonyítják, hogy válásuk háttérében nemcsak feleségének, Miskolczi Zsuzsannának hűtlensége állott, hanem a költő hűtlensége is. Tehát nemcsak a feleség volt házasságtörő, hanem a férj is. Ezt bizonyítja mindenekelőtt a költő feleségének 1786. január 20-án Halassy Márton alispánnak írott levele, amelyben összefoglalta férjének „bűnlajstromát”.

„Igaz dolog, hogy mindez ideig említett férjemnek éktelen hibáit, mint igaz Hitves Társa, minden tölem ki telhetőképen fedeztettem, amint az, ezen T. Ns. Vármegye előtt is nyilván vagyon; de mivel már szívemnek el felejthetetlen keserűségével tapasztalván, hogy iránta ez ideig mutogatott szíves indulásim sikertelen maradnának, és sem az, hogy gyalázatos életének nemét megváltoztatná és az fegyhetetlen példás életet követné, sőt naponkint feslett és szemérmetlen erkölcsének kemény zaboláját inkább bátrabban megereszté és megjobbulása felől semmi jó reménységet nem nyújtana, engemet pedig az kegyetlen idulatoskodásán felül gyermekeimmel együtt örökös és el törölhetetlen gyalázatba keverne; el végeztem magamban illetén szörnyű fejlett indulatú férjemtől, a maga szokott úttján tejendő törvényes el válásomat.”

A költő felesége ezt követően leírta levelében, hogy férjének „fajtalan” élete 8-9 éve kezdődött. Már édesapja temetése napján, a ha-

lotti torból hazafelé menet kikezdett az egerlövői református lelkész feleségével. Édesapja testvérének náluk lakó, örökbefogadott leányával pedig „mindenkor gyanús életet élt”. A szolgálóját, Pap Borist „több ízben kényszerítette férjem fertelmességre”. A lelkész felesége ezenkívül azt is megemlítette, hogy 1785-ben férje megkörnyékezte az átányi református lelkész feleségét is. A Miskolczi Zsuzsanna levelében leírtakat megerősítik az 1785. április 25-i és május 22-én felvett tanúkihallgatási jegyzőkönyvek.⁽³⁾

A peranyag a papköltő hűtlenségét bizonyítja. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy felesége makulátlan volt. A kortárs költő, Édes Albert Mitrovics Gyula által idézett sorainak: „Poóts András szép ember és költő. Neje, Miskolczi Zsuzsanna ragyogó szépség, mint egy habból kikelt Vénus, azzal a nagy hibával, hogy saját szépségének imádója lévén, magát jobban szerette, mint férjét, s hogy arcrózsái meg ne hervadjanak, a szerelem gyönyöreiben a férjét homeopaticé (kis adagokban — Sz. K.) részesítette” — volt igazságtartalma.

Ennek azonban Édes Albert csak egyetlen bizonyítékát tudta megemlíteni, jelesen azt, hogy a költő feleségének viszonya volt Csabay András sárospataki szeniorral, a későbbi kecskeméti professzorral.⁽⁴⁾

Az eddigi egyoldalú, tehát csak a Miskolczi Zsuzsannát elmarasztaló álláspont helytelenségét a költő későbbi életútja is igazolja. Szintén Édes Albert feljegyzéséből tudjuk, hogy a papköltő bodrogkeresztúri lelképásztor korában elcsábította egy tehetős zsidóasszony fiatal leányát, akivel később ungvári lelkész korában együtt élt, meglehetősen botrányos formában, sőt a „tarnóci papnét is erkölcstelenségre tévelyítette, a hívek nejei közül is többeket csábítgat”.⁽⁵⁾

2. Pontatlan ifjú Mitrovics Gyula ama megállapítása is, hogy a költő a felesége által 1785-ben megindított válóperes eljárás során „egy alkalommal teljesen megfélemedkezvén papi méltóságáról, az egyház ládáját felszaggatva, abból az utcára dobálta ki az úrvacsorai szent edényeket és egyéb készülékeket”.⁽⁶⁾

Az 1786. május 10-én felvett jegyzőkönyvben az alábbi olvasható: „Prédikátor Uram... szöggel feltörvén, ekképpen a ládát ki nyitották, s úgy a poharakat, keszkenőket belőle ki szedvén más napra fogtak az Commucióhoz.” (Úrvacsora osztáshoz — Sz. K.)

3. Csenkeszfai Poóts András botrányos élete miatt Heves és Külső-Szolnok vármegyének Törvényszéke 1786 nyarán hat hónapra börtönbüntetésre ítélte, amelynek letöltését július 28-án kezdte el az egri megyei börtönben. (A börtönépület jelenleg lakóház, a Tárkányi Béla utcában.)

Mitrovics Gyula szerint „Esterházy Károly gróf, a nemes szívé főpap és Heves megye főispánja, bár állásánál fogva nem állhatta útját az igazságszolgáltatásnak, mégis mindent elkövetett, hogy lehetőleg eny-

hítse és elhordozhatóvá tegye a nagy tehetségű, de szerencsétlen kálvinista lelkésznek fogházbüntetését. Gondoskodott arról, hogy szégyene és lelki fájdalmai mellett állásának legalább némileg megfelelő bánásmódban részesíttessék szomorú helyzetében. Ezt maga Poóts András hálás szívvvel ismeri el, s ebbéli hálájának ad kifejezést két ilyen című, a börtönben írt költeményében: *Ad Excellentissimum Comitatum et Episcopum ligno sectili gratiose submisso me focillantem* és *A tüzelőfának megköszönése Ő Excellentiájának.*"⁽⁸⁾

A biográfus közleményében két versről beszél, valójában azonban a költő egyetlen köszönőverset írt a főpapnak, amelyben hálálkodott azért, hogy pártfogója fát biztosított cellája fűtéséhez, s könyveket adott irodalmi munkássága folytatásához.⁽⁹⁾

Mitrovics életrajzában csak futólag tett említést arról, hogy 1785. május 10-én a költő levelet intézett a főpaphoz, amelyben segítségét kérte az ítélet eltörléséhez. Arról azonban nem tett említést, hogy Esterházy csak 1786-ban válaszolt levelére, amelyből kitűnik, hogy nem adott segítséget.⁽¹⁰⁾

A költő Esterházy püspök iránta tanúsított jóságát évek múlva ismét kamatoztatni akarta. Ezt bizonyítja, hogy 1795-ben bodrogkeresztúri lelkész korában két levelet intézett támogatójához. Ennek hátterében a helybeli módos zsidóasszony fiatal leányával kialakult, s botrányossá váló szerelmi kapcsolata állott, amelynek következtében elvesztette állását 1794-ben.⁽¹¹⁾

A költő az első levelet 1795. augusztus 17-én intézte a püspökhöz. Mitrovics sokszor idézett életrajzában csak a lelkész új állás iránti kérelmét emelte ki. A levél azonban más fontos adatokat is tartalmaz a papköltő életpályájára vonatkozóan. Már a levél elején a következő érdekes sorokat olvashatjuk: „Kegyelmes Atyám! A ki engemet még ifjúságomba méltóztatott maga Juhai közzé hívogatni; és eddig, tudom, hogy sok Kegyelmeivel meg tettetett volna: Az ifjúi vakmerőség, — *infantia et educationis praejudicia* — (gyerkség és nevelés iránti előítélet — Sz. K.) ezt a Kegyelmet velem hátra vetették, ellenben ezen fej és láb nélkül való Sectát velem többre betsültették. De nem tsuda, mert a tormába termett féregnek mi édesebb annál.”

Az idézett szövegrész azt bizonyítja, hogy már Esterházy ifjú korában igyekezett megnyerni a költőt a katolikus vallásnak, de ő nem állt kötélnek.

Levelének következő soraiban megemlítette, hogy egyik korábbi iskolatársa, Bályi Patai József, a Tiszáninnen Református Egyházközség főgondnoka és mások már felvetették neki, hogy új állást keressen. Felvetette a püspöknek, segítse elő, hogy gróf Asperemont szerencsi birtokán juttassa álláshoz. Kéréséhez hozzáfűzte, hogy „nagyot nem kérek,

mind familiámra, mind megérett esztendeimre, mind tudományomra nézve: kivált olyan kenyeret kérvén, a mely csakugyan nem heverésnek kenyere, melyet soha nem is kívánok... De azt alázatos bizalommal jelentem, hogy calvinista papnak és cudarnak lenni sinonimia sunt (egyet jelent — Sz. K.); de cudar Calvinista papból ismét koldus pápistának, ludibrium seculli (a század játéka — Sz. K.)... Hiszem, hogy exellenciád sem kívánna koldus fiakat unokának hagyni maga után."

A költő levelében azt is felvetette a fentiekén kívül, hogy gondolt a korábbi egri kanonok, Batthyány Ignác erdélyi püspök segítségének kihasználására is.

Levelét így írta alá: „Századik juha Cs. Pócs András.”⁽¹²⁾

Mivel a levél hangneme igen visszatetsző, nem véletlen, hogy a püspök nem ígért neki támogatást.

A főpap 1795. szeptember 5-én válaszolt a költő esedező levelére. A levél így hangzik: „Ha Kegyelmedben az el tévelyedett Századik Juhot fel található, különösen örülni fogok, ajánlom is Kegyelmednek, s egyszersmind fő pásztori kötelességem szerint intem is, hogy észre vevén tévelygését amint írja, aklomba siessen és hova hamarabb álljon azon igaz R. Catholica hitre, melynek igazságát a Sz. Lélek ereje által megismerte, mert a megismerést jól tartozik ki-ki Lelke ismerete szerint, és vétek alatt mentül előbb követni. Azon pedig, hogy jól lehet Kegyelmed Maga Szándékát Nekem mit Confessusnak (gyónatatójának — Sz. K.) jelentette ki, én mégis más kezével adom feleletemet, éppen fel ne akadjon mert az ilyen Confessio (hitvallás — Sz. K.) nintsen sub sigillo sacramenti (szentségi pecsét alatt — Sz. K.).

Mi illeti azon kérését, hogy én a Mságos Gróf Asperemontnak ajánljam kegyelmedet a szerentsi Dominiumbéli Inspectorságra, ne vegye rossz néven a Kegyelmed Tülem, ha magyarán ki mondom: hogy ezt én illendőképpen meg nem tehetem, mert

1. Ónodon nem lévén mostanában Gróf Asperemont, nem tudom hol légyen mulatása, és mikor jövend vissza ezen részire.

2. Az inspectorságra és gazdaságnak irányítására kívánható alkalmas voltát sem ismerem Kegyelmednek, ismeretlent pedig hivatalra ajánlani sohasem szoktam, nem is látom illendőnek, hanem mivel írja Kegyelmed, hogy magának is légyen kevés jószágotskája, én azt ajánlám, hogy lakását addig is oda vinné, méglen valamely állást nyerhetne.”⁽¹³⁾

A papköltő a püspök elutasító levelére 1795. szeptember 12-én válaszolt. Válaszlevelében kérte a püspököt, hogy javasolja tisztánai tisztartónak.⁽¹⁴⁾ A püspök-főispán azonban nem méltányolta a költő újabb kérését sem.

Ezek után feltehető a kérdés, hogy gróf Esterházy Károly püspök-főispán miért támogatta a botrányos életű költőt bizonyos határokon be-

lül. Először is azért, mivel a főpap az irodalom, a művészetek nagy pártfogója volt. Ebben a vonatkozásban a római katolikus vallás kívüli felekezetek iránt is megértő. A másik indok szorosan összefügg az elsővel. Arról van szó ugyanis, hogy Esterházy püspök, bár nem olyan kíméletlen módon mint elődei, gróf Erdődy Gábor, gróf Barkóczy Ferenc, a római katolikus egyház hatalmának megerősítésén, kiterjesztésén munkálkodott. Ezért támogatta azokat, akik a római katolikus vallásra tértek. Ilyen személy volt például Pápay Sámuel, az első magyar nyelvű irodalomtörténet írója (1770–1827), aki 19 éves korában támasz nélkül maradt, s ezért nehéz helyzetében a püspök támogatását kérte tanulmányainak folytatásához. A kérés teljesítését az a katolikus vallás felvételéhez köthette. Miután ez megtörtént, az ifjú a főpap támogatásával az 1791–1793 közötti években jogot tanulhatott Egerben, ezt követően a püspök segítségével a királyi tábla jogásza lett Pesten, sőt 1796. július 14-én Esterházy a liceumi magyar nyelv és irodalom tanárának nevezte ki. Még azt sem kívánta meg tőle, hogy a szokásoknak megfelelően a pesti egyetemen „tanítói próbát tegyen”.

Joggal állapította meg az állásbetöltés módjával kapcsolatban Lőkös István: „Úgy tűnik: a püspök számára Pápay alkalmasságát illetően elegendők voltak a fentiek, s főként Pápay convertita (római katolikus vallásra való áttérése — Sz. K.) volta, ami együttesen arra vall, Esterházy Pápayt a saját nevelésű fiatal értelmiség egy tehetséges, a tanári teendők ellátására alkalmas tagjának tartotta.”⁽¹⁵⁾

Csenkeszfai Poóts András sorsa másképpen alakult, mint Pápay Sámuelé. Hogy a püspök végül elzárkózott kéréseinek teljesítése elől annak ellenére, hogy felajánlotta a római katolikus hitre való áttérését, szerezünk azzal magyarázható: a rendkívül puritán erkölcsű főpap nem tudta megbocsátani a papköltőnek addigi botrányos életvitelét.

Az Edelényben (1747?–1815) született református lelkész és költő, Csenkeszfai Poóts András születésének 250. évfordulója alkalmából 1997. május 21-én emlékülést rendeztünk az edelényi Városi Könyvtárban, emléktáblát avattunk, melyet a könyvtár falán helyeztünk el, és az Edelényi Füzetek 16. darbjaként megjelentettük az életét és költészetét bemutató könyvet.

Az tény, hogy a Mitrovics Gyula által írt részletes életrajz az egyetlen Poóts-ról, de — mint a jelen tanulmány jegyzeteiben is látjuk — többen is foglalkoztak azóta a papköltő életével és munkásságával, hisz az újabb kutatások eredményeinek köszönhető, hogy halálának feltételezett 1812-es évszáma ma már 1815-re módosult, és e kutatások eredményeként ismerhettünk meg újabb Poóts-verseket.

(A szerkesztők)

Jegyzetek

1. Ifj. Mitrovics Gyula: Csenkeszfai Poóts András élete == Protestáns Szemle. 1890. 505-522. p.
2. Vö: Szinyei József: Magyar írók élete és munkái X. Bp. 1905. 1424-1429. p. - Csorba Zoltán: Miskolc és Borsod az irodalomban. Miskolc. 1944. 50-52. p. - Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel 1-2. Bp. 1982. 202-203. p. - Kovács Sándor Iván: Csenkeszfai Poóts András, a „trágyadombi” Baudelaire. == Holmi. 1995. 1. 76-87. p. - Csenkeszfai Poóts András élete és költészete. Szerk. Hadobás Pál; A szöveget ellenőrizte és jegyzetelte Koncz Attila. Edelény. 1997. 135 p. Edelényi Füzetek 16. - Hadobás Pál: 250 éve született Csenkeszfai Poóts András református lelkész, költő == Szülőföldünk. A megyei honismereti mozgalom közleményei 25-26. Miskolc. 1997. július 104-106. p. - Hadobás Pál: 250 éve született Csenkeszfai Poóts András == A Borsodi Tájháza Közleményei 2. Edelény. 1997. 42-43. p.
3. Heves megyei levéltár (HML). IV-3 d. 90.; 2383. Heves- és Külső-Szolnok Vármegye Törvényszékének iratai.
4. Mitrovics Gyula im. 511.
5. Im. 514-515. és 519.
6. im. 512.
7. HML IV-3 d. 90; 2383. Az 1786. május 10-én felvett jegyzőkönyv.
8. Mitrovics Gyula: im. 81.
9. Kovács Sándor Iván: im. 81.
10. Egri Érseki Levéltár (EÉL) Eszterházy püspök levelezése. Protokollum 1786. 578.
11. Mitrovics Gyula: im. 516.
12. EÉL Eszterházy püspök levelezése.
13. EÉL Konzisztóriumai jegyzőkönyv. 1795. 895-896.
14. EÉL Eszterházy püspök levelezése.
15. Lőkös István: Pápay Sámuel irodalomtudományi előadásai. Irodalom és felvilágosodás. Szerk. Szauder József és Tarnai Andor. Bp. 1974. 873-875.

ÉVFORDULÓK

100 éve született

BÉRES GÁBOR

rk. plébános, helytörténész

Bódvavendégiben született 1898-ban. Középiskoláit Rozsnyón, a teológiát Rozsnyón és Budapesten végezte. 1920-ban szentelték pappá. Több helyen is szolgált, mielőtt Tornaszentandrás római katolikus lelkésze lett. Nyugdíjba vonulása után a székesfehérvári papi öregotthonba került. Amíg erővel bírta, minden évben „hazatért”, és írta kéziratban fennmaradt munkáit a Bódva völgyéről. Székesfehérváron halt meg 1981-ben, de a tornaszentandrási temetőben helyezték örök nyugalomra.

Születésének 100. évfordulóján egy 1964-ben írt rövid munkájával tisztelgünk emléke előtt.

EDELÉNY

Edelény a Bódva-völgy alsó szakaszának központja. Erre a szerepre kijelölte fekvése, múltja, gazdasági ereje, s ezen adottságokat felismerte és elismerte a közigazgatás, és magától érthetődően vált a múltban járási központtá. A fejlődés érdekében az adottságokhoz hozzáadta a közigazgatásban rejlő lehetőségeket, s az eredmény nyilvánvaló: Edelény megnőtt és folyton nő, megállás a növekedésben egyelőre nem is várható.

Edelény elnyelte már Borsodot, Finkét, határa tízezer holdra nőtt, lakosainak száma nyolcszoros, van szénbányája, gimnáziuma.

Ma tehát Edelény közigazgatási, gazdasági, kulturális központja a Bódva-völgy alsó szakaszának.

Edelény nevének eredetét biztosan megállapítani nem sikerült és valószínűleg nem sikerül ezután sem.

Legvalószínűbb az a feltevés, hogy Edelény volt annak a kabar családfőnek a neve, aki itt vert sátrat családjával s nevét aztán átvitték szállására, településére is. Edelény története tehát Edelény családfő sátorverésével kezdődött. Mindez természetesen feltevés, igazolni nem lehet, de a feltevést reálisnak tartom.

Edelény történetéről a honfoglalástól a XIII. századig nincs pozitív adat.

A következő sorokban a történeti áttekintést átveszem Szabó Béla Bódva-völgyi képeskönyv című munkájából, mely szerint az első adat a község múltjából a XIII. századból van, amikor Edelényi László a község ura. 1340-ben Torna és Borsod vármegye itt tartja közgyűlését .

Nagy Lajos király idejében a budai klarisszák birtoka. A XIV. században mint város szerepel és vására van.

Egy időben Szapolyai János birtokában is volt, majd a Bebek családé, Bebek György után a fiskusé.

A XVI. században a szepesi kamara zálogba dja 32.000 forintért Rákóczi Zsigmondnak. 1700-ban Rákóczi Ferenc elzálogosítja L'Huillier családnak.

1776-ban az Esterházyaké, a XIX. század elején a Kóburgoké.

Mindenesetre változatos Edelény urainak névsora, s a nevek megett húzódik meg a község lakosainak élete. Névtelenül viselték a zavaros és véres századok megpróbáltatásait, terheit, és az nem volt könnyű.

„1361-ben egy Nyomási Gergely nevű birtokos a megújítandó diós-györi kolostorra 12 tallért ígért. Ezt az ígéretet írásba foglalta és megerősítette Miklós nevű edelényi plébános, Miklós nevű sziráki plébános és Imre edelényi káplán.

Ezt az adatot dr. Karácsony János A magyar ferencrendiek története 1711-ig című munkájából vettem. Ez az eredeti okirat az egri főkáptalan levéltárában található. Tehát Miklós a legelső edelényi plébános, akinek a nevét ismerjük, de már jóval előbb is voltak plébánosok.

Feljegyezte dr. Borsovai Lengyel Gyula ügyvéd.

Edelény, 1961. aug. 13.”

Ezeket a sorokat az edelényi plébános úr olvasta fel előttem, és én ideiktattam.

A levél írója abban téved, hogy a nevezett Miklós pap volt az első edelényi plébános, akinek a nevét ismerjük. Ugyanis a pápai tizedszedők lajstromában 1332-ről név szerint szerepel egy edelényi plébános, aki 29 garast fizetett a pápai tizedbe.

Tehát Edelényben plébánia volt, éspedig — Lengyel Gyula fenti levele szerint — káplános plébánia, akkor természetesen templom is volt.

Sem a plébániának, sem a templomnak az eredetét nem ismerjük, de abból, hogy Edelényben 1361-ben káplános plébánia volt, azt kell feltételezni, hogy már jóval előbb kellett plébániának és templomnak lennie, mert hiszen egy hitközségben kápláni állomást csak akkor szerveznek, ha a hívek száma megköveteli, ahhoz pedig idő kellett, hogy a kezdeti időtől a plébánián a hívek száma annyira megnövekedjék, hogy a kápláni állás megszervezésére szükség legyen.

A plébániáról van valami értesülésünk, de a plébánia templomáról nincs. Hová lett a templom, mi történt az ősi templommal? El nem tűntetett. Hol volt az ősi templom? Ott, ahol most a gótikus templom áll. A (ma református) gótikus templom az ősi templom helyén épült fel.

Amikor a hívek száma megnövekedett s a templom kicsinek bizonyult és bizonyára az idő is megtépázta már, akkor a megviselt és szűk-

nek bizonyult templom helyébe építették a korabeli ízlésnek megfelelő gótikus templomot.

A gótikus stílusban épült templom mutatja, hogy építésének ideje a XIV. század, az az idő, mikor Edelényben káplán is volt már, azaz a megnőtt hitközség anyagilag fedezni tudta egy gótikus templom építését és felszerelését.

Az 1562-es nagyszombati zsinaton már elhangzott a bejelentés, hogy a tornai főesperességben egyetlen plébános sincsen.

A tornai főesperesség területén az úr, Torna vára és Szádvár ura, Bebek György volt. A hitújításhoz (*reformáció — a szerk.*) csatlakozó Bebek György kiüldözte birtokairól a plébánosokat és a templomokat elvette a katolikusoktól, mint például a tornai nagy templomot, a szilasit, a rákóit és így tovább, és odaadta a hitújításban őt követőknek.

Ugyanazon Bebek György volt akkor Edelény ura is és ugyanúgy járt el ott is, mint például Szendrőben, ahol katolikus alig maradt.

Akkor került a gótikus katolikus templom a protestánsok kezére.

Tornán a megmaradt katolikusok az elvett templom közelében építettek egy kis templomot maguknak, így tettek a hitű edelényi katolikusok is, az elvett templom mellé építettek egy pót-templomot. Ez volt Edelény harmadik katolikus temploma.

Tornán Keglevich Miklós főispán, amikor a várbirtok ura lett, visszavette a protestánsoktól a nagy templomot 1671-ben. Edelényben nem volt kinek az elvett templomot visszaszerezni, mert hiszen abban az időben a földesurak a protestáns Rákócziak voltak, Rákóczi Zsigmond, I. és II. Rákóczi György, s így a gótikus templom birtoklása véglegesült a protestánsok kezében.

A kis pót-templom 1801-ben már használhatatlanná vált, s akkor már a katolikus kegyúr, földesúr nem építtetett más templomot, hanem a kastély kápolnáját engedte át valami mellékhelyiség hozzákapcsolásával istentiszteleti célra, hiszen a kastélyban úgysem lakott az akkori földesúr. A kastély kápolnája volt Edelény negyedik temploma.

Az 1829-es Can. Vis. a kastély kápolnáját találta használatban. Azonban Edelényben nőtt a katolikusok száma és természetesen nőtt az önértetük és az igényük is. Templomot akartak, templomot, amelyik az övék, mert a kápolnában csak megtűrteknek tartották magukat, aztán meg nem is felelt már meg. A templomépítés nehéz dolognak bizonyult, nehézzé tette a kegyúr és a hívek más-más felfogása.

A kegyúr azzal odázta el a dolgot, hogy új templomra nincs szükség, mert templom van, a kastély kápolnája a templom. Ő mint kegyúr tehát eleget tesz kötelességének azáltal, hogy helyet biztosít az istentiszteleteknek, így nem lehet tőle követelni a templomépítést.

A hívek természetesen nem fogadták el a kegyúr okoskodását, mert templom nincs, a kápolna nem templom és a többi. Az idő meg haladt, a huza-vona pedig tartott.

A plébános már tornyot is építtetett a templom számára, aztán telket is sikerült szerezni a községtől, de a templom építése csak maradt és a tornyot is később el kellett bontani, mert az új templom nem a torony mellé épült.

A templom építésének ügyét a helyben topogásból egy gondolat rántotta ki, az a gondolat, hogy az építendő templomot, mint Erzsébet királyné emléktemplomot kell felépíteni. A gondolatot magáévá tette a hitközség 1898. szept. 24-én tartott közgyűlése és megígérte segítségét a kegyúr is.

1903 elején a Makovszky Ferenc budapesti építész által kidolgozott tervet és költségvetést a főhatóság elfogadta és ősszel meg is indult a munka, s 1904. november 15-re be is fejeződött.

Közben megérkezett a király kabinetirodájának a válasza is 1904. jan. 4-iki kelettel 548-1904 szám alatt. Az iroda közli, hogy a király megadta az engedélyt, hogy az épülő templom az Erzsébet királyné emléktemplom nevet viselje.

A templomot Blazsejovszky Ferenc miskolci apát-plébános áldotta meg Jézus szentséges Szíve tiszteletére 1905-ben.

A templomépítés 100.000 koronába került. Az új templom Edelény ötödik temploma.

A község szívében, mutatók terméskölábon vaskerítéssel körülvett, tágas, parkosított kertben áll a szép, sudár tornyú templom.

95 éve született

TÓTH ISTVÁN

újságíró, író

Finkén született 1903-ban. Bányásként dolgozott Sajókazán és Szuhakállón. 1926-ban a nagy szegénység elől kivándorolt Kanadába. Ott is dolgozott bányásként, majd a Kanadai Magyar Munkás (jelenleg Új Szó) című progresszív lap belső munkatársa volt. 1949-ben családjával visszatért Magyarországra. Hazatérése után egy darabig a Bányamunkás című lapot szerkesztette, majd nyugdíjazásáig a Magyar Rádió Idegen nyelvű fősztályának volt a munkatársa. Születésének 95. évfordulóján a 23 év Kanadában című könyvének egy rövid részletével emlékezünk rá.

A FINKEI ISKOLA

Hűvös, csapadékos volt az idő. Kis falusi iskolánk ablakait havas eső verte. Nem akart megérkezni a tavasz, pedig már április tizenötödikét mutatta a naptár. Hétéves voltam akkor — 1911-ben —, és első elemibe jártam szülőfalumban, a Borsod megyei Finke községben. Szombati nap volt. Hosszú, ütött-kopott padokban ültünk, hatan-heten egymás mellett. Két sor pad volt az iskolateremben, hat pad mindegyik sorban. Az egyik a terem utcára néző ablakai mellett húzódott, a másik meg a fal mellett. Az előbbi sorban a fiúk, az utóbbiban a lányok ültek. A legjobb tanulókat — elismerésként — a padok belső szélére ültette Fürj Miklós bácsi, a római katolikus iskola tanítója. Én is oda kerültem, mégpedig a másodikosok padjába, mert elsősök annyian voltunk, hogy a saját padunkban nem jutott hely. Másodikosok viszont csak ketten voltak, így aztán kényelmesen elfértünk.

A délelőtti szünetben vagy félórára magunkra hagyott bennünket a tanító. Lett is ám hancúrozás! Néhányan fellibbentették a kisebbek viganója alját, és vadul kacagták a kezeslábas bugyogóból kicsüngő pendelycsücsköt. Akadt bizony olyan viganó is, amely alatt nem volt más, csak pendely. A legtöbben ugyanabban a foltos viganóban és pendelyben jártak télen-nyáron. Néhány család kivételével napszamból, részaratásból és cselédeskedésből élt az egész falu.

Ez volt a gyerekek divatja a környékbeli falvakban is. A lányok viganója csak színben, cifraságban különbözött a fiúkétól. A fiúgyerekek kilenc-tíz éves korban kezdtek nyáron vászongatyát, télen pedig vászon nadrágot hordani. A lányok is ebben a korban váltottak át blúzra és sokrácú szoknyára.

A lábbeli-problémát egyszerűbben oldottuk meg. Kora tavasztól késő őszig mezítláb jártunk. Tétre előszedtünk valamilyen rossz cipőt vagy csizmát, zsúpszalmát tömtünk bele, a lábunkat körütekertük kapcával, és mentünk. Ha kicsi volt a lábbelink, aprózva tipegtünk, ha meg nagy, akkor húztuk a lábunkat, nagyokat léptünk, mint a földosztó mérnök...

...Az öreg Fürj tanító bácsi már anyám gyermekkorában is tanító volt a községben. Néhány rossz tanuló kivételével mindnyájan szerettük. Nemcsak azért, mert a tanításban nálunk megőszült, becsületes ember volt, hanem azért is, mert nem sok könyvből tanított. A szomszédos községekben a hatodik osztályosoknak például hét-nyolc könyvük volt, a mi hatodikosaink viszont összesen négy könyvből tanultak, az olvasókönyvből, a magyar történelemből, a kiskatekizmusból és a kisbibliából. A mi tanítónk fejből, könyv nélkül is többet és jobbat adott nekünk annál, amit az akkori tankönyvekből tanulhattunk.

Sosem felejttem el, egyszer, első osztályos koromban kiszólított az asztalához, hogy olvassak fel a másodikosok könyvéből. Miután hiba nélkül olvastam fel a kijelölt részt, megveregette a vállamat:

„— Jól van, fiam. Anyád is ilyen jó tanuló volt, mint te...”

85 éve született

EGYED ANDRÁS

piarista paptanár, irodalomtörténész

Egyed András (1913–1984) piarista tanár Edelényben született. A Vigília 1982. évi novemberi számában megjelent írást születésének 85. évfordulója emlékére közöljük.

EGYED ANDRÁS O. S. P.

Egyed András piarista tanár azok közé tartozik, akik a szomorú emlékü 1944-es esztendőben nem mulasztottak el tenni valamit a szörnyű kegyetlenség és a tömeggyilkosságok megakadályozására. Ez az „el-nem-mulasztás”, ez a „tenni valamit” azonban korántsem volt akkoriban olyan természetes. Sőt kifejezetten életveszélyes vállalkozásnak minősült: többen is életükkel fizettek azért, mert megkísérelték üldözött honfitársaik életét megmenteni, szenvedéseiket és megpróbáltatásaikat enyhíteni. Egyed András ismerte a veszélyeket, mégis közreműködött nemcsak egyes személyek mentésében, de részt vett intézetek védelmének megszervezésében is.

A Gestapo ezért több társával együtt letartóztatta. Ha kicsit körültekintőbb, „ügyesebb”, talán elkerüli a találkozást a német titkosrendőrséggel. De szabad-e hibául felrónunk a tudós paptanárnak, hogy nem eléggé járatos a konspiratív szabályok ismeretében?

Magyarországon mintegy száz egyházi személyt, papot, szerzetest vontak felelősségre embermentésben, antifasiszta ellenállásban való részvételük miatt. Többet közülük kivégeztek, internáltak, őrizetben tartottak. Az eddig feltárt adatok szerint a különböző keresztény egyházakból további 150–200 klerikus folytatott embermentő, ellenálló tevékenységet úgy, hogy sikerült kikerülniük a fasiszta terrorszervezetek ellenőrzését vagy megtorlását. De akadtak más kontrolltényezők is. Mielőtt a papok egyáltalán összeütközésbe kerülhettek volna a náci terrorszervezetekkel, már szembe találták magukat a hivatalból irányított közvéleménnyel. Amikor arról faggatom Egyed Andrást, hogyan sikerült magát mindvégig távol tartania a „divatos” eszmeáramlatoktól, így válaszol:

Gyermekkoromban Edelényben sok zsidó származású játszótársam, barátom volt. Gyöngyösön, gimnazista koromban is. Edelényben — vakációm alatt — rendszeresen németül beszélgettem egy művelt, de szegény zsidó kereskedővel, franciául pedig egy fiatal ügyvéddel. A családból hoztam ezt a szellemet, ami továbbra is elkísért.

Edelény községben Egyedéket mindenki nyíltszívű, becsületes és segítőkész embereknek tartotta. Ha nem így lett volna, Weinsteinéknek bi-

zonyára eszükbe sem jut, hogy Egyed János szabómesterhez forduljanak segítségért külföldön szorult helyzetbe jutott rokonaik érdekében. Azt ugyan jól sejtették, hogy sem a szerény viszonyok közt élő Egyed család, sem a külföldi ösztöndíjat élvező egyetemista kispap András korántsem rendelkezik olyan pénzügyi erőforrással, hogy bárkin is komolyan segíteni tudjon. Weinsteinék mégis meg voltak győződve arról, hogy Egyedéknek nem az lesz az első szavuk, hogy, „Ugyan kérem!”, hanem az, hogy „Mindent megpróbálunk elkövetni. . .”

1939-et írtak. Nyár volt, az utolsó békés hónapok Európában. Vajon eljutott-e a hír a kis francia falucskában vakációzó Egyed Andrásához, hogy idehaza megint újabb törvényt hoztak egy, a „nemzet számára kártékony” kisebbség ellen? Valószínűleg nem. Arról sem sokat hallhatt, hogy állig felfegyverzett hadosztályok sorakoznak föl egy védtelen ország határán, s csak a parancsra várnak, hogy elszabaduljon a pokol, melynek lángjai egyszer majd hazáját is elérik... Aztán elérkezik a világtörténelem legvérszjósőbb szeptembere. A francia lakosság egyelőre csak az újságok címdaláról értesül a háború szörnyűségeiről és megpróbáltatásairól. Egyed Andrásnak azonban már ezekben a napokban feladatuk az első lecke emberségből, segítőkészségből.

– 1939-ben egyetemi ösztöndíjat kaptam — szakvizsgám után — franciaországi kutatások céljából — mondja.

– Már 1939 júliusában kimentem, és egy Versailles környéki faluban laktam, vakációztam egy ott nyaraló francia tanár családnál. Szeptember 1-én kitört a háború. Szeptember vége felé levelet kaptam Edelényből, édesapámtól. A zsidótörvények miatt az edelényi Weinstein család egy tagja, Weinstein Gyula feleségével és gyermekeivel elhagyta Magyarországot, hogy Amerikába menjen — írta.

– A háború miatt, német támadásoktól féltve a francia hajó nem mert elindulni, így Weinsteinék Párizsban rekedtek, és nincs pénzük a megélhetésre. Az edelényi család megtudta, hogy én kiint vagyok Franciaországban, és azért arra kérték édesapámat, írjon nekem, segítsen rajtuk. Én azonnal felutaztam Párizsba, megtettem a szükséges lépéseket. A Séminaire des Carmes vezetősége adott volna számomra kölcsönt a menekülő, illetve emigráló Weinstein Gyulának megsegítésére. Előzőleg már egy évet töltöttem a Séminaire des Carmes-ban, ezért jól ismertek ott. A kölcsönt az október végétől esedékes ösztöndíjamból fizettem volna vissza...

Ezután találkoztam a kivándorlókkal. Végtelen hálásan köszönték a gyors közreműködést, de közölték, hogy éppen egy-két nappal látogatásom előtt a Rotschild-alapítványtól kaptak segítséget. Nagyon meg voltak hatva, mint később az edelényi rokonok is.

Lengyelország megtámadásával a náci Németország automatikusan hadiállapotba került Franciaországgal. Egyed Andrásnak a mind fenyegetőbb háborús események miatt 1940 februárjában el kellett hagynia Párizst. Tanulmányait Budapesten folytatta. Még ez év júniusában pap-pá szentelték, s bemutathatta első szentmiséjét Edelényben.

Amikor 1941 novemberében Máramarosszigetre helyezték francia-latin szakos tanárnak az ottani piarista gimnáziumba, Magyarország már hadiállapotban állt a Szovjetunióval. Párizst rég megszállták a németek. Egyed András nem a politika embere: igazi, tudós típusú pap-tanár. Csendes, halk szavú ember, akit azonban mindenütt szeretnek diákjai, mert megérik, hogy a szigorú szerzetesi külső mögött mindenki-vel együttérző, meleg szív dobog. Amikor a háború német hadifogságból szökött francia tiszteket (köztük tanárt, szerzetest, kispapot) sodort Magyarországra, közülük többen emlékeznek a fiatal piaristára. A budapesti egyetemen töltött hosszú évek után jól emlékezett Egyedre volt francia lektora, Georges Deshusses. Előfordult, hogy Deshusses ajánlólevelével érkezett Máramarosszigetre francia látogató. A vendégeknek fellelegzést, kikapcsolódást jelentettek a Szigeten töltött napok. Egyed érezte, szükségük van rá, s maga is hívta őket. Egy alkalommal fölkereste őt Pierre Moortgat bölcsészdoktor is, aki akkor helyettes francia kultúrattasé volt.

Ha Egyed András nem rontja is külföldi vendégei fogadásával saját jó hírét a hatóságok előtt, mindenestre nem öregbíti azt. Mert a Magyarországon tartózkodó francia hadifoglyok szabad mozgást élveznek ugyan, de a rendőri-csendőri szervek gondosan utánanéznek, hol s kikkel tartanak kapcsolatot. Macskássy Pál, a Magyarországon tartózkodó francia hadifoglyok adatainak kutatója nemrégiben a következő följegyzést találta François Braun papnövendékről: 1943. aug. 26. Braun François zászlós a gödöllői premontrei gimnáziumban van munkára kiadva. Nov. 2-ig kér Máramarosszigetre szabadságot, ahova egy piarista tanár hívta meg vendégségbe. Elintézés: „Kivételesen megkapja” Gatkiewitz fhdgy előterjesztése alapján, egyidejűleg értesítve a boglári tábor parság, a 8. Honv. Ker. Parság Kassa és a m. kir. csendőrnnyomozóparság Ungvár.

A levéltári adatok között Macskássy megtalálja a látogatásról utólag készített jelentést is:

8/1. nyomozó alosztály — Kassai VIII. Cső. ker.

Braun François francia internált zászlós 1943. szeptember 17-én érkezett Nagybányáról Máramarosszigetre. Az utat gyalog tette meg. Máramarosszigeten dr. Egyed András piarista gimnáziumi tanárnál szállt meg, és itt tartózkodása alatt állandóan ennek társaságában látták.

Máramarosszigetről szept. 22-én távozott el vonattal Gödöllőre. Máramarosszigeten való tartózkodása alatt ellene hátrányos észrevétel nem volt megállapítható.

Aláírás (Dominyi ?) cs. szds.

A háború Egyed András szépen induló tudományos pályáját, ambícióit alaposan lefékezi. Első érdeklődést keltő tanulmánya a máramarosszigeti piarista gimnázium 1943/44-es évkönyvében jelenik meg (Az átöröklés és a befolyás törvényei a szülők nevelő munkájában). Ez volt a kezdő lépcsőfok, melyen elindult, s melyet aztán több mint két évtized kihagyással a pszicholingvisztika izgalmas, addig alig ismert, új tudományterületén folytatott hazánkban az elsők között.

Albert Pfleger (Un rescapé de Hongrie témoigne)¹, Bajomi Lázár Endre (Ego sum captivus gallicus)² és más források, visszaemlékezések szintén megemlítik azt az örvendetes körülményt, hogy a Hőgyes Endre úti Champagnat iskola, valamint az Ajtósi Dürer soron levő Vakok Intézete és a Szent Szív zárda előtt még külön kivезényelt magyar rendőrség is biztosította a védettséget. Rendkívül sokat jelentett ez 1944 november–decemberben, amikor a nyilas különítmények nem sokat törődtek sem a külföldi menlevelek tekintélyével, sem azok birtokosaival. A bejáratot őrző géppisztolyos magyar rendőr jelenléte azonban mégis riasztólag hatott, s a bent levők (értsd: az üldözöttek) viszonylag biztonságban érezhették magukat. Az említett három egyházi intézmény október 15-e után rohamosan megtelt a fajúldozó rendeletek elől menekülőkkal, a Champagnat iskola padlása pedig ráadásul szökött német katonákkal is.

Nagyon sokan köszönhetik életben maradásukat ennek az őrszemnek, s azoknak is, akik ezt az őrséget elrendelték. De legfőképp mégis Egyed Andrásnak, akitől az őrség felállításának gondolata származott. Ezek az őrségck — a Champagnat iskola kivételével — az ostrom utolsó napjaiig ott posztoltak, és — Lévai Jenő (Szürke Könyv, 93. old.) szerint — csak a Szent Szív zárdában kétszáz üldözött nő és gyermek élte túl az ostromot.

Egyed András 1944 őszén tehát már Budapesten találjuk. Francia barátaihoz fűződő kapcsolata mind szorosabbá válik. Az országot megszállva tartó német csapatok ezeket a franciákat ellenségnek tekintik; segítségre, pártfogásra szorulnak tehát. Amikor elnézem a velem szemben ülő Egyed András törekeny alakját, hallgatom átgondolt mondatait, alig-alig tudom elképzelni, hogy ez a rendkívül intelligens szerzetespap

¹ Egy magyarországi menekült tanúskodik. Saint-Pourçain sur-Sioule ; 1970.

² Francia hadifogoly vagyok. Bp. 1980.

a háború kellős közepén nem is egy olyan feladatot teljesített — a gyengébb fél oldalán —, amelyet annak idején nála „rátermettebbek” sem igen vállaltak. Ahogy ezekre az eseményekre olyan szerényen, minden pátosz nélkül emlékezik vissza, hogy érdemeit legszívesebben holmi alárendelő mellékmondatokba rejtené. Semmit sem részletez, s amire nagyon kíváncsi vagyok, mástól kell megtudnom.

Miután az ország területéről már több mint félmillió zsidót, zsidó származású keresztényt az auschwitzi haláltáborba hurcoltak, a főváros maradt az a sziget, ahol a szerencsétlen üldözöttek megpróbálták az elhurcolást, a gettóba kényszerítést, a kivégzést hamis papírokkal, menlevelekkel, főleg azonban jó szándékú, bátor emberek segítségével elkerülni. Szomorú, tragikus jelenetek játszódtak le Budapest utcáin. A szerencsétlen áldozatokat úgy terelték, akár az állatokat, sőt annál is durvábban. Hangosan szidalmazták, ütlegették őket — s mindezt egy milliós lakosú keresztény nagyváros polgárainak szeme láttára... Van az esztergomi Prímási Levéltárban egy beküldött újságkivágás az Egyedül Vagyunk című lapból. Az egész oldalt betöltő írást — sajnálatos módon — éppen Egyed Andrásnak egyik rendtársa írta alá. A cikk azt igyekszik bizonygatni, hogy — idézzük — „a felebaráti szeretet parancsa a zsidókérdés megoldásával még nem szenved csorbát, hanem helyesen érvényesül”.

Egyed András piarista tanár szobája a József körúton éppen olyan szerzetesi egyszerűséggel van berendezve, mintha csak a rendházban lakna. Szerény bútorzat, körös-körül könyvek, jegyzetek, folyóiratok.

— Szeretném, Tanár úr, ha elmondaná, hogyan kapcsolódott be az üldözöttek mentésébe.

A megrendítő, kiváltó ok, ami miatt bekapcsolódtam az üldözött magyarországi zsidók mentésébe, az volt, amikor a Baross utcán láttam, hogy óriási tömegben nőket hajtanak nyilas karszalagosak, az egyik nő szinte ott a közelemben esik össze, és a nyilas fiatalember rákiált. „Menj az anyád... stb. mert beléd eresztek egy sorozatot”. Miközben lehorgasztott fejjel megyek az úton, mintegy önmagamat szégyellve, hogy ilyen megtörténhet idehaza, hallom a tömegből: „Főtisztelendő úr!” — Hirtelen felnézek, s észreveszem, hogy egy, az egyetemről ismert tanárjelölt nő, akkor már tanár, szól hozzám. Erre én kérdezem — mit is kérdezhettem volna mást: „Hogy van?” Ő pedig keserűen a fejét ingatta, mintha azt válaszolná, hogyan is érezhetné magát. Annyit mondott még, hogy üdvözli Albert testvért. Tudtam, kiről van szó. Hisz ők is, én is barátságban voltunk Pflieger Albert marista iskolatestvérrel. A történetek után valóban elmentem a Hőgyes Endre utcába, a Champagnat iskolába, és átadtam az üdvözetet. Albert testvér meglepődött, kérdezte, csak-

ugyan ő volt-e. Mondtam, hogy biztos, hisz jól emlékeztem rá az egyetem évekből. A maristák ekkor akcióba léptek, s hamarosan sikerült kiszabadítaniuk és biztonságba helyezniük a tanárnőt. Albert testvér arra is megkért, hogy értesítem védencünk szüleit. Egy budai utcában laktak, sárga csillagos házban. Néhány doboz szardíniát is küldött velem. A szülők roppant megörültek, amikor megtudták tőlem, hogy a lányuk még él, és hogy én láttam őt, találkoztam vele. Az édesapa ekkor arra kért, hogy a birtokukban levő portugál menlevelet sokszorosítsam valamelyik közjegyzőnél. A feladatot elvállaltam, s a menlevelet elvittem egy közjegyzőhöz. Ők maguk adták meg a címet, de a közjegyző nevére már nem emlékszem. Epizód, de az atmoszférára jellemző, hogy amikor jövök ki az utcából — az utca elég kihalt volt — egy tízéves forma gyerek egész hangosan, majdnem ordítva mondja: „Ez a büdös pap a zsidókhoz jár!” Ez is mutatja, hogy nem volt egészen veszélytelen a vállalkozás. Azonnal körülnéztem, nem lát-e esetleg rendőr, vagy más valaki. Mindenesetre meglepett a gyerek hangos megjegyzése.

— *Mi történt a szülőkkel?*

— A sokszorosítás elkészült, a szülők hamarosan bekerültek a Champagnat iskolába, Albert testvér közreműködésével. Akkor már állandó látogatója voltam a Champagnat iskolában levő szerzeteseknek és az ottani menedékhelyeknek. Több menekültet is megismertem, akiknek különféle menlevelük volt. Egy házaspár megkért, nem vinnék-e munkaszolgálaton levő fiuknak Zebegénybe egy ilyen menlevelet. Szívesen vállalkoztam rá. Amikor a menlevelet átadtam, s négy szemkört lehetünk, gyorsan megsúgtam, hogy az a megbízásom, javasoljam neki: a legközelebb Pestre induló autóra vállalkozzék kísérőnek, s iparkodjék leszállni az egyik helyen. A Hőgyes Endre utcával szemben levő telefonállomásról ezután telefonáljon a Champagnat iskolába. Neki ugyanis nem volt igazolványa, bármelyik pillanatban elfoghatták. Oda fognak menni érte — mondtam —, hogy bevigyék a Champagnat iskolába. Mint megtudtam, az autó vitte egészen az iskoláig.

— *Tanár úr érdeme, hogy a Svéd Vöröskereszt védnöksége alatt álló Champagnat iskola, a Vakok Intézete, valamint a Szent Szív zárda rendőri őrizetet kapott. Hogyan sikerült ezt elintéznie?*

— A véletlen folytán. Felhasználtam és nem hagytam kihasználatlanul egy éppen kínáló alkalmat. S a magam szerepe a továbbiakban talán ekkor vált jelentősebbé. Ezt igazolja a Svéd Vöröskereszt 1945. február 20-án kiadott nyilatkozata is.

Svéd Vöröskereszt
Magyarországi kirendeltségének központja
Budapest
1945. február 20.

Igazoljuk hivatalosan, hogy dr. Egyed András pirista tanár az elmúlt fasiszta uralom alatt a Svéd Vöröskereszt embermentő munkájában önként és életveszélyt vállalva részt vett. Három intézményünkkel (Szent Szív zárda, Ajtósi Dürer sor 21. sz., Champagnat francia-magyar elemi iskola, Högyes Endre u. 5. sz., Vakok Intézete., Ajtósi Dürer sor 39. sz. tevékenykedett és a bennük létesített menedékhelyeket és gyermekmenhelyeket közreműködésével sikerült a legnagyobb üldöztetések idején a legsúlyosabb fasiszta gyilkosságoktól és betörésektől megmentenünk.

Tudomásunk szerint dr. Egyed András a Gestapo elfogta, letartóztatta a Champagnat iskola szerzeteseivel együtt, majd a Pestvidéki Törvényszék fegyházába, onnan a Parlament pincéjébe hurcolták. Onnan szerencsésen kimenekült és ismét jelentkezett nálunk; örömmel vettük jelentkezését, mert értékes munkájára a Svéd Vöröskereszt a jövőben is igényt tart.

(olvashatatlan aláírás)
főmegbízott

Az történt ugyanis, hogy összetalálkoztam a Pestre költözött Jurka Fláviusszal, aki főispán volt Máramarosszigeten az én ott-tartózkodásom idején, 1941-től 1944 júliusáig. Jurka Fláviusz a magyarországi német megszállás idején lemondott a főispánságról. Humanista meggyőződésű ember volt, és semmilyen körülmények között sem vállalta ezt a posztot. Tudomásom szerint Jurkát 1949–50 táján hazájának igazságszolgáltató szervei 19 évi börtönre ítélték, mert vállalta a főispáni tisztelet. A magyar hatóságok azonban — részint a Máramarosszigeten, részint Pesten tanúsított humanista magatartása miatt — nem adták ki az elítélő bíróságnak. 1944 őszén sok dolgot mesélt nekem, melyek közül egy s más talán érdekelné a mai olvasót is. Jurka Fláviusz a román éra alatt prefektus volt, vagyis magyarul főispán. Egyébként a pesti piaristáknál járt gimnáziumba. Sík Sándor az osztálytársa volt. Jurka olyan jól beszélt magyarul, mint bármelyik magyar születésű ember. Egy Máramarossziget környéki kisebb földbirtokos családnak volt a gyermeke, és magyar neveltetést kapott. Trianon után Szarvaszó a románokhoz került, ő otthon maradt s később prefektus lett. Elmondta még nekem, hogy amikor átmenetileg visszakerült Máramarossziget és Erdély egy része Magyarországhoz, Keresztes-Fischer belügyminiszter leutazott

oda, hogy az adminisztrációt megindítsa. Természetesen Jurka Fláviusszal akart beszélni. Bejárták a várost, beszélgettek. Keresztes-Fischer felteszi neki a kérdést: „Kit gondolnál legmegfelelőbb főispánnak?”, Jurka Fláviusz említette, hogy itt volna Székely Ákos, aztán — ha jól emlékszem — a Mihályi testvérek. (Ez utóbbiak olyan román-magyar emberek voltak, tudommal szintén kisebb birtokosok.) És még valakit említett. Keresztes-Fischer gondolkodik egy kicsit, és azt mondja: „Na nézd, nem! Te leszel a főispán!” — elképzelted, hogy mennyire meglepett engem ez a mondat — meséli nekem Jurka. — Azonnal tiltakoztam: Kegyelmes uram! Hát én itt román prefektus voltam, és ezt elképzeltetlenné tartanám... És akkor Keresztes-Fischer, jó reálpolitikai érzékkel a következőket válaszolta: „Nézd, éppen azért, mert román prefektus voltál, mert román származású vagy. Éppen ezért gondoltam, hogy a kisebbségek közötti összhang megteremtése érdekében a személyed megfelelő lenne.”

A magam részéről hozzátehetem, hogy a legteljesebb mértékben megfelelt ennek a feladatnak. Egyformán bánt magyarokkal, románokkal, ruszinnokkal. Ember volt a legteljesebb mértékben. A zsidókérdés kirajzolódásakor tisztán lehetett látni, hol áll, hogy szintén a humanitása volt mindennekfölött a vezérszeméje. A magyarsághoz való hűsége pedig bizonyítást nyert akkor, amikor nem volt hajlandó vállalni a német megszállás alatt a főispáni szerepet Jurka Fláviusz egyik találkozásunk alkalmával — már itt, Pesten — azt mondja nekem: „Hallottad, hogy a Hódossy Palit³ nevezték ki a magyar rendőrség országos főfelügyelőjévé?” — Én nem ismertem ezt a nevet, és kérdeztem, ki az. Kiderült, hogy csendőrezredes. Ebben a pillanatban támadt egy ötletem: íme, új lehetőség kínálkozik a mentésre. Valószínűnek tartottam ugyanis, hogy Jurka Fláviusz nem barátkozott volna Hódossyval, ha túlzottan szélsőséges nyilas lett volna. Sietek a hírrrel Albert testvérhez, s közlöm, milyen módon lehetne esetleg segítséget kérni legalább néhány ház védelme céljára. Albert testvér azonnal eljött az Ajtósi Dürer sorba, ahol Langletné és még egy személy, egy hölgy fogadott bennünket a Sacré Cocur rendházban. Előadtuk nekik, hogy ilyen és ilyen lehetőség volna, megkérnénk Hódossyt Jurkán keresztül, bocsásson valamilyen védelmet legalább egy-két ház rendelkezésére. Ezután felajánlottam, hogy személyesen megkérem Jurka Fláviuszt, beszélje rá Hódossy országos rendőr-főfelügyelőt, hogy biztosítsa három ház védelmét a folytonos nyilas betörések és elhurcolások ellen. Ő magáévá tette az ügyet, és Hódossynál igen eredményesen járt el. Természetesen ez nem a védett házak megalakulásának kezdetén történt, hanem már a nyilas uralom idején, október második felében.

---

³ Valószínűleg megegyezik dr. Hódosi (Stróbl) Pállal.

Amint említettem, nem ismertem Hódossy Pált. Egyik alkalommal, hogy miért, miért nem, mégis elmentem hozzá. Lehet, hogy meg akartam köszönni, lehet, hogy valami kéréssel fordultam hozzá. Nagyon szívélyesen fogadott. Tudta, hogy Jurka Fláviusz ismerőse, illetőleg barátja vagyok. És érdekes módon, amíg ott voltam, megszólalt a telefon. A főfelügyelő felveszi, és hallom, hogy szintén az üldözöttekkel kapcsolatos témáról van szó. Visszateszi a telefont, kicsit gondterhelt arccal rámnéz, s azt mondja: — Tetszik látni, zsidóügyben már senki sem meri felvenni a kagylót a németek miatt. Én még — ezzel a hangsúllyal — fölveszem. Hódossyval többé nem találkoztam, nyugatra menekült, de az utolsó pillanatig gondoskodott a három ház rendőri védelméről. A rendházakat védő rendőrök géppisztoly használatára kaptak parancsot nyilas atrocitások, házkutatások esetére.

— *Hogyan fordulhatott elő mégis, hogy a Champagnat iskolát megszállták a németek ?*

— Addig nem volt baj, amíg a Gestapo be nem kapcsolódott a Champagnat iskola ügyeibe. Én is ennek köszönhettem a lebukásomat. A Gestapo ugyanis már régóta figyelt bennünket, különösen azokat, akiknek valamilyen kapcsolatuk volt a Champagnat iskolájával. Figyeltek mindenkít, aki odajárt, s mint később kiderült, én is rajta voltam a listájukon. A Gestapo agent provocateur-ökkel dolgozott, s így sikerült lelepleznie embermentő tevékenységünket. Azon a napon, amikor a Gestapo megszállta az iskolát, nem voltam ott. Csak másnap mentem megkérdezni, mikor jöjjenek éjféle misét mondani.

— *Nem vett észre semmi gyanúsat az iskola körül?*

— Szórakozottan mentem, és nem tűnt fel, hogy már nem áll rendőr a ház előtt. Automatikusan csengetek, és bent, két méterre a bejáratától ott a rendőr. Hátrább pedig, 10–15 méternyire három SS-katonát látok. Megdöbbszem. Próbáltam nagyon rövidre fogni mondanivalómat. Mondom a rendőrnek, hogy az igazgató úrral szeretnék beszélni. A rendőr akkor közli, hogy a szerzeteseket a múlt éjszaka elvitték a németek. — Köszönöm szépen, akkor én megyek — mondom. — Ne tessék elmenni — szól a rendőr. — A németek önnel is beszélni akarnak.

Láttam a sorsomat. Bizonyos önfegyelmet erőltetve magamra, fölmentem az emeletre. A félemeletnél járhattam, amikor az egyik szobából utánam kiáltott egy SS-katona: — Wohin gehen Sie? És visszahívott egy szobába. Ide gyűjtötték azokat, akik gyanútlanul jöttek be az intézetbe. Voltak köztük szülők, akik gyermeküket akarták meglátogatni. Mert a francia elemi iskola még ekkor is működött a házban. A szobából nem léphettünk ki többé.

— *Közölték, hogy miért tartják fogva?*

— Semmit sem közöltek. Délután 3 óra tájban lehetett — 1944. december 21-én —, amikor elfogtak. Este fél tíz tájban egy ponyvával lefödött teherautóra raktak mindannyiunkat. Annyit érzékeltünk, hogy Budára visznek. A Pest-Vidéki Törvényszék fogházába kerültünk. Mindjárt megérkezésünk után a II. emeleten fölállítottak a csoportból tizenkettőnket. Most sem tudom, minek alapján esett a választás erre a tizenkettőre, köztük én is. A falhoz állítottak, velünk szemben pedig tizenkét géppisztolyos német katona. És vezényeltek: „Arccal a falnak! Fejeket lehajtani!”

Lehajtjuk a fejünket. A zárzat kattog. Meg voltam győződve, hogy kivégeznek bennünket.

Ugyhogy — különös módon — minden fázisát ismerem annak a pillanatnak, amikor az ember kivégzés előtt áll. Azt, hogy mire gondol az ember ilyenkor.

Amikor elmaradt a lövés, kiadták az utasítást, hogy tegyük le a klapot, rakjunk bele mindent, nadrágtartót, zsebkést stb. Biztosan azért, nehogy öngyilkosságot kövessünk el. Utána a fogházörhöz kellett mennem. Ez volt az a bizonyos Lenke, akiről oly sokat írtak azóta, Lévai Jenő és Thiefenthaler is. Utána átadtak egy német fogházörnek, aki felvitt az épület legtetetejébe. Ez volt a legveszélyesebb az állandó bombázások miatt.

Ezután jöttek a cellába a többiek is, akiket szintén nem végeztek ki. Borzasztó hideg volt bent, és nem kaptunk semmiféle takarót. Amikor a sötétben kitapogattam az egyik ágyat, ráfeküdtem, és csak kuriózumképpen említem: az első tizenegy nap alatt — nem tréfa — legfeljebb öt órát aludtam. Rettenetes idegfeszültség volt az emberben. Nem tudtam, mi lesz a sorsom. Semmit sem közöltek velünk.

Egy idő múlva rabszállító autón elvittek bennünket a Gestapo egyik központi épületébe. Ha jól emlékszem, egy, a János-kórházzal szemben levő villába. Választhattunk, hogy magyarul vagy németül vállalkozunk a kihallgatásra. Én a németet választottam. Gondoltam, talán így jobb lesz.

A Gestapo-tiszt azzal kezdte kihallgatásomat, hogy mikor kerültem kapcsolatba a Champagnat iskola tanáraival. Mondom, hogy 1934-ben, mielőtt Párizsba mentem volna. Mindjárt utána kérdezi, mit tudtam arról, hogy a maristák szökött német katonákat rejtegetnek. Hozzátette még, hogy Clerc Bernát, aki marista testvér volt, és német fogságból szökött át Magyarországra, s természetesen az itteni maristáknál lakott, szervezte azoknak a német katonáknak a szöktetését, akik Magyarországon teljesítettek szolgálatot.

— *Hogyan kerülhettek a német katonák kapcsolatba a Budapesten működő francia szervezetekkel?*

— Többen elzászi születésűek voltak, s így 1940-ben német fennhatóság alá kerültek. A németek besorozták őket, de francia érzelműek maradtak. Mondtam a Gestapo-tisztnek, hogy semmit sem tudok a bújtatott német katonákról. Engem elsősorban tényleg a humanitárius szempontok érdekeltek, a budapesti üldözöttek mentése. Én a saját feladatomat tartottam fontosnak, s ez abban merült ki, hogy állandó kapcsolatot kellett tartanom Jurka Fláviusszal, informálnom őt a három házban bújtatott üldözöttek helyzetéről. Ő viszont Hódossyval állt összeköttetésben, s egy pillanatra sem engedte hanyagolni a házak őrzésének gondját. Másra tehát nem nagyon figyeltem. Ezért határozott hangon közöltem a Gestapo-tiszttel, hogy azonnal hozassa ide Bernát testvért. A Gestapo tudniillik arra hivatkozott: Bernát már bevallotta, hogy én is tudtam a padláson megbújó német katonákról. A tiszt azonban elhárította kérésemet. Trükk volt az egész.

Szilveszter estéjén az egyik zsidó származású fogolytársunkat elvitték vendéglőket és pincéket feltörni, hogy bort hozzanak a mulatozás-hoz. Mikor ez a fiatalember visszajött, figyelmeztetett bennünket: Uram, vigyázzanak, nagyon csendben legyenek, mert a németek arról beszéltek, hogy be fognak lövöldözni az ablakon keresztül. Nem történt meg, hál Istennek, de megtörténhetett volna. Az emberéletem semmibe vették. Velünk, papokkal szemben pedig különös utálatot, gyűlöletet éreztek az SS-katonák.

Ha jól emlékszem, január 4-én levittek bennünket a földszintre. Itt közölték, hogy átvisznek a Parlament pincéjébe. Még zárójelben szeretném megemlíteni, hogy civil fogolytársainkat, akiket nem gyűlöltek annyira, mint bennünket papokat, szabadon bocsátották. És csak úgy véletlenül mondtam egyiküknek, ha esetleg volna rá lehetősége, értesítse a piaristákat, hogy itt és itt vagyok.

— *Ismerte ezt a foglyot névről?*

— Nem, de a többieket sem igen. A paptársak közül Kovács Alajos nevére emlékszem.⁴ Vele már a kezdet kezdetén összekerültem. Később

---

⁴ Ebben a börtönben raboskodtak még Thiefenthaler József és Simon László katolikus papok, valamint egy Lengyelországból menekült lelkész, akinek nevét nem sikerült eddig kideríteni.

persze megtaláltam Albert testvért a második emeleten, az összes maristát, köztük szegény Bernát testvért, nagyon összevert arccal. Nem volt messze attól, hogy kivégzik.

A piaristáktól csakhamar élelmiszercsomagot kaptam. Képzeltető, mit jelentett ez annyi éhezés után. Időközben a nyilas Számonkérő Szék egyik embere is bekerült hozzánk. Mint a szavaiból kivettem, összevesztek a németekkel valamilyen lefoglalt kincsek, javak elosztásán. Mi sem volt könnyebb a nagyobb fegyveres erővel rendelkező németek számára: „leültették” a partnert, hogy ne zavarja őket. Ezt a nyilast, mint később hallottam, kivégezték a németek.

— *Mennyien lehettek, akiket átszállítottak a Parlament pincéjébe?*

— Százhatvannyolcan. Hogy honnan veszem ezt a számot? Valószínűleg hallottam a többiektől, vagy az őrszemélyzettől. Amikor átmentünk a Lánchídon, támadás ért bennünket. Kicsit szétszaladtunk, és el tudom képzelni, hogy talán megszökhettem volna. De hova jut az ember? Kihez menjek be? Az ember sorsára bízta magát, és a csapat összeállt. Mentünk tovább, vittek bennünket a Parlamentbe. Őrzőink magyar rendőrök voltak, de a fő börtönőr német. A Parlament pincéjében háromnapos éhezés következett. Nem kaptunk semmit, kivéve egyszer 2 vagy 3 szem apró krumplit.

Egyszer — január 9-én — a nevemet hallom: Egyed Andrást a budapesti főkapitány kihallgatásra várja. Nem Hódossyról volt szó. Az történt ugyanis, hogy a rendház részéről megpróbáltak kapcsolatot teremteni a bennünket őrző rendőrséggel. A házfőnök és az egyik piarista, úgy emlékszem, Pintér Mihály járt el az ügyben. Amikor kimegyek a hívásra a pincebejárathoz, látom, hogy egy rendőrfőhadnagy — Ferenczynek hívták — tárgyal, majdnem vitatkozik a Gestapo börtönőrrel. Ez azt mondja neki: — Rendben van, kiengedem, de délután feltétlenül visszahozzák.

Beültem a motorkerékpár oldalkocsijába, mert azzal jött a rendőr, s kérdezem tőle, mit jelentsen ez. — Az az érzésem — mondja —, hogy a tanár urat ki akarják szabadítani. — Miután megérkeztünk, oda kellett mennem az akkori főkapitányhoz, valami Sch-val kezdődő nevű személyhez, utána pedig egy nyilas főemberhez. Pusztán annyit kérdeztek tőlem, hogy származásilag nem vagyok-e zsidó. Ezután a nyilas párt és a rendőrség összekötője vette kezébe az ügyet. Adott mellém egy rendőrt, hogy menjek vele a rendházba, és ha neki is tudunk helyet biztosítani, akkor ezután ott fog őrizni engem. Így is történt. Másnap visszavittek

a rendőrségre. Az előbb említett összekötő ugyanis azt mondta, hogy kapcsolatba akar lépni ügyemben a Gestapo főnökségével. Választ azonban nem kaptam. Helyette új rendőrt adtak mellém, s újra vissza a rendházba. Így ment ez pár napig.

Végre megérkezett a válasz a Gestapótól. Ez a kivételesen jóindulatú összekötő megmutatta az írást. Rendkívül buta és bárgyú szöveg volt. Ebben az iratban egy Gattstein nevű őrnagy „nem javasolja dr. Egyed András piarista tanár szabadon bocsátását, minthogy nevezett, mint a Prónay különítmény szolgálatvezetője, fosztogatásokban és rablásokban vett részt” stb.

Az összekötő egy este két rendőrrel jelent meg a piaristáknál. A rendfőnökkel, Zimányi Gyulával beszélt, majd engem is hívottak és az őrzőmet is. Közölték, hogy fogságom nem szűnik ugyan meg, de mint-hogy a rendfőnök vállalja, hogy nem szököm meg, feloldanak a házi őrizet alól ügyem bírósági tárgyalásáig. Mondanom sem kell, hogy bírósági tárgyalásomra már nem kerülhetett sor.

Január 18-án jöttek be a szovjet csapatok. Ekkor szabadultam. De mint ezekben a napokban tapasztaltam, nem én voltam az egyetlen piarista, akit zsidópártolás címén bíróság elé lehetett volna állítani. Magában a rendházban is több zsidó származású fiú dolgozott felszolgálóként. De róluk csak hallgatnom kellett, őket a rendfőnök rejtegette

— *Érdeklődtek-e már katolikus történészek tanár úrnak az üldözöttek érdekében tanúsított magatartásáról?*

— Nem nagyon. Bár lehetséges, hogy nevem — mint legutóbb a Vigíliában — másutt is előfordul egy-egy visszaemlékezésben. 1960-ban egy edelényi, zsidó származású férfi — Mogyorós Béla — látogatott hazáza Mexikóból. Együtt gyerekeskedtünk. Meglátogatta szülei sírját Edelényben, s egyúttal irántam is érdeklődött. Aztán Pesten fölkeresett, és megkérdezte, tudom-e, hogy spanyol nyelvű kiadás is megjelent arról, kik mentették a magyarországi üldözött zsidókat, s ebben a könyvben az én nevem is szerepel. Erről nem tudtam.

Hetényi Varga Károly

ITT NYUGSZIK

Verses sírfeliratok az edelényi református temetőben

Gyűjtötte: Laki-Lukács László

A régi temetők sírkövein sokszor hosszabb-rövidebb verses sírfeliratokat olvashatunk, a temetői sírjel-költészet archaikus, rímumos szép darabjait. Összegyűjtésük ritka helyen történt meg meg, pedig a fejfák mellett már a kövek egy része is pusztulásnak indult.

A sírfeliratok a személyes emlékezés mellett a település-történet gyászos napjainak is emléket állítanak (világháború, családi tragédiák), figyelmeztetnek emberi gyarlóságunkra.

A közlemények 2. számában az edelényi temetőben nyugvó híres-neves emberekre hívtuk fel a figyelmet. E gyűjtéskor rögzítettük a sírfeliratokat is, adattárunk számára. Most az edelényi református temető sírfelirataiból válogattunk és adunk közre.

Itt nyugszik
egy elfelejthetetlen hű

férj és jó apa

ANTAL KÁROLY

1884-1924

Küzdött a hazáért hősiesen, hittel
És onnan hazatért igaz becsülettel
Nehéz betegsége orvul támadt rája
S most fájó könny pereg csendes
sírhalomára

- -

E sírban nyugszik
édes apjával kis fia

JÓZSIKA

élt 3 és fél évet Mh. 1922

Egyesüljetek már aluvó porok
Zavartalan lesz itt csendes álmotok
Hű apád kebelén kis fiú pihenj
Tied már az élet mert tied a menny
Béke lengjen porjuk felett!
Ezen emléket állította a bánatos
özvegy.

Itt nyugszik
egy felejthetetlen
gyermek

ANTAL KÁROLY

1916-1927

Nehéz bánat és gyász virrasztja
álmodat

Gyermek ki itt pihensz e néma
hant alatt

Bár könnyei hullnak hű édes
anyádnak

Porai majd veled egyesülni
vágynak

Tekints le hát némán felülről az
égből

És álmodj örökké boldog dicsőségről

özv. ANTAL KÁROLYNÉ

sz. KISS HERMINA

1884-1948

Hű anyád óhaja teljesült
Porai már veled egyesült
Béke legyen poraik felett

Itt nyugszik
özv.
CSAPÓ ISTVÁNNÉ
szül.
SÁNDOR KLÁRA
élt 75 évet
unokája
CSAPÓ ERZSIKE
élt 9 évet
Meghaltak gránát
lövés által
1919. június 21-én
34 évi özvegysege után
szorgalmas élete és gyer-
mekei iránti, hűsége közben
érte szerencsétlensége
Nyugodjanak békében.

Itt
nyugossa csen-
des álmát egy hű
gyermek és feleség
BERENTÉS LAJOSNÉ
sz.
LŐKÖS NAGY BORBÁLA
ki 17 éves korában
szállt a föld gyomrába
Meghalt életének leg
szebb idején 1908.
szeptember 24-én
Nyugodjon békében

Itt nyugszik
BERENTÉS
ZSUZSÁNNA
ki volt
FAZEKAS
JÓZSEFNEK
hű párja. Ki 20
éves korában
szállott a földnek
gyomrába mh.
1901 október havában
Maradt 2 árvája

Itt nyugszik
egy
felejthetetlen gyer-
mek és jó testvér
TÓBIÁS JÓZSEF
szül. 1877. szept. 11.
megh. 1905. máj. 11.
Maradt egy árvája

Egeknek Ura
tekints sírhalmomra
Önts harmatot
sírom virágira
Bocsáss örömsugárt
szüleim szívére
Biztass, hogy én élek
Jézussal a Mennybe
Béke lengjen
hamvai felett
Emlékül állíttatta
hű testvére
TÓBIÁS ERZSÉBET
CSISZÁR LAJOSNÉ
1870-1939

Itt nyugszik
BERENTÉS BENJÁMIN
szül. 1908. okt. 8.
megh. 1934. nov. 17.
Betegség, szenvedés
volt ifjú életed
Magához vett az Úr
mert nagyon szeretett
Sírodnál esdenek
hű szülők, testvérek
Legyen jutalmad
a boldog örök élet!

BERENTÉS ISTVÁNNÉ
1883-1957

Itt nyugszik
BERENTÉS JÓZSEF
1859-1934

és neje
BERENTÉS JÓZSEFNÉ
sz. PAKUSZA ERZSÉBET
1866-1935

Jó szülők pihennek e néma hant alatt
Összetört a szívük súlyos kereszt alatt
Egyetlen hű fiuk meghalt a csatába

Hű szeretteinek vérző bánatára

BERENTÉS LAJOS
hősi halált halt a harctéren
1918 évben, élt 26 évet

Emlékére öntött bús harang síratja
Elhervadt tetemét messze föld nyugtatja
Porladó szívek békén álmodjatok!
Gyászol mindörökre kedves leányotok

Állította hű gyermekük
MOLNÁR ISTVÁNNÉ
BERENTÉS LÍDIA

Itt nyugszik
NEMÉS LÍDIA
élt 6 hónapot
Béke poraira
Síratja édesanyja
Berentés Lídia

Itt nyugszik egy szerető
férj és egy jó édesapa
CSABAI JÁNOS

1894-1956
Kis Fiával Öcsikével
1930-1939

Itt óhajt nyugodni
özv. CSABAI JÁNOSNÉ
sz. SZABÓ IRMA
1908-196

Fájdalmas volt az elválás
Bölgdög lesz a viszontlátás
Állította szerető felesége

Itt nyugszik
KEMÉNY MIHÁLY
betétszerkesztő
telekkönyvvezető
élt 54 évet
megh. 1923. jan. 20.
Nyugodt csendes volt életed
Olyan volt haláloed
Legyen olyan pihenésed is!

Itt nyugszik
FAZEKAS ZSUZSÁNNA
élt 23 évet mh. 1943. aug. 14.

Nincsen e világon
Sohol jobb helyem

Mint Jézus a te
Hatalmas kebleden
Nyugodjál Békében
Állította Nővére

Megleltem akit szeret a lelkem
Szeretlek Jézusom
Szeress te is Engem

E hant alatt pihen
FAZEKAS JÁNOS
1843-1920
és unokája
FAZEKAS BERTALAN
1901-1928

béke poraikra
A munkás életű atyának
s a szülők reménységének
felejthetetlen, drága gyerme-
künknek el nem múlt szerete-
tünk zálogául.

FAZEKAS JÁNOS
és neje VINCZE JUDIT

Itt nyugszik
BALOGH ISTVÁNNÉ
sz. GYÖRI ERZSÉBET
ny. jb. altiszt neje
élt 71 évet

férjével 48 évet
Meghalt hosszas és
kínos szenvedés után
fájdalmában,
hősi halott fia utáni
bánatában

1930. ápr. 27-én
Pihenjen csendesen!
és hű férje
BALOGH ISTVÁN
ny. jb. altiszt
élt 80 évet
megh. 1935. dec. 3-án
Nyugodjanak békében!

Szendi Ilonkát
fedí e sírhalom
mit könnyel öntöz
a szülői fájdalom

zöld mezőbe lelte
bús halálát
gyilkos golyó verte szét
12 éves korát
április 20-án
érte balvégzete
másnap a kórházban
életét befejezte.
Teste pihen
a sírnak ölében
Lelke pedig örvendjen
fenn a magos égben
1909-1921

Itt nyugszik
BALOGH GYULA
volt cs. és kir. 34. gy. ezr.
tart. zászlós
somorjai kir. bírósági
jegyző
hősi halált halt
a világháborúban
a galicziai harctéren
kapott betegségében
1914. okt. 8-án
31-ik életévében
Hőn szeretett fiukat,
egyetlen reményüket
hazahozták és temették
bánatos szülei 1916. ápr. 19.
A Hazáért halt meg!
Béke legyen drága porai felett!

* * *

ÁRPÁD-KORI LELET A BORSODI FÖLDVÁRBAN

A tárgyakat a Magyar Nemzeti Múzeumba szállítják

Távolról csak egy nagyobb, gazos földhalomnak tűnik Edelény szélén megyénk névadója, a borsodi földvár, ám érdemes közelebb menni. A jó időt kihasználva a Magyar Nemzeti Múzeum régészei vallatták az elmúlt hetekben a földvárat.

A Wolf Mária régész által vezetett kutatók nem panaszkodhatnak Fortuna istennőre, mivel sikerült ráakadniuk egy X. századi lakóház maradványaira.

Óvatosan eltávolították a fedő földrétegeket és a padlószintig kiásták a falmaradványokat. Számos egykori, a körülményekhez képest jó állapotban lévő agyagedényt találtak a régészek, amelyekből rekonstruálható lesz a vidék faze-kasságának színvonala, jellegzetességei. Külön érdekesség, hogy több edényben élelmiszer maradékot is találtak, s a vegyelemzés után kiderül, hogy milyen élelmiszereket fogyasztottak, raktároztak a honfoglalás után letelepült őseink. Az előkerült leletek a Magyar Nemzeti Múzeumba kerülnek. A téli ásatási holt-szezonban sem unatkoznak majd a kutatók, mert lesz mit feldolgozniuk.

Nem ártana azon is elgondolkodni, hogyan óvják meg a lelőhelyet a vandáloktól.

Déli Hírlap. 30. évf. 216. sz. 1998. szept. 15. 5. p.

A földvár ásatása ez évben augusztus 17-től szeptemberig tartott. (a szerk.)

KÖNYVESPOLC

CSEREHÁT TURISTAKALAUZA

Bíbor Kiadó, Miskolc, 1998. 323 oldal

A magyar turisztikai szakirodalom újabb szép és tartalmas könyvvel *gazdagodott*. Egy idegenforgalmilag még alig-alig megérintett csodálatos *tájjal* ismerteti meg az olvasót, a vidék szeretetétől áthatott szerzőgárda. (Bogsán Gyula, dr. Egri Kiss Tibor, dr. Farkas József, dr. G. Fekete Éva, Fodor István, Garadnai Sándor, Hadobás Pál, Herr Gyula, Hídvégi Emil, Kiss Jenő, Laki-Lukács László, Rakaczky István, Repei Zoltán és dr. Szabó József.)

A *Bódva-Hernád közötti* földdarab nekünk a szűkebb hazát jelenti. A könyv elolvasásakor éppen ezért némi lelkiismeretfurdalást is érzünk! Hiszen messzi tájakra vágyunk s megyünk: ugyanakkor szülőföldünk történeti, föld- és néprajzi értékeit *nem ismerjük igazán*. Mennyivel inkább többet ad ez a *mű* azoknak, akik még soha nem jártak a Csereháton. Ugyanis a népes szerzőgárda szinte a teljességre törekedett.

A könyv első harmada a *Cserehát* földrajzát, éghajlatát, állat- és növényvilágát, történetét, néprajzát mutatja be tömören, világosan, jó tagoltsággal, az ismeretterjesztés hagyományait követően. A gazdag múlt mellett megosztják velünk a jelen gondjait, s a jövő reménységét is felvillantják.

Ezután részletes és gondos *túraajánlatokról* olvashatunk, változatos és színes *program-lehetőségek* bemutatásával. Igazi *túradedv-ébresztő* ez a természet szerelmeseinek. A gyakorlati tanácsok annyira plasztikusan megfogalmazottak, hogy még a kezdő turisták is bátorságot kaphatnak.

A könyv utolsó harmadrésze szinte valamennyi csereháti helységről (talán csak Damak hiányzik) (Sajnos több község is hiányzik. A szerk.) — *közül történeti leírást, és mai turisztikai információt*. Legvégül pedig a vidék múltjának országos hírű személységeit mutatják be.

Külön dicséretet érdemel a tájékozódást kiválóan segítő 30 *színes* és a több száz *fekete-fehér fotó*, melyek többségét maguk a szerzők készítették. Illik megemlítenünk a csak fotósként szereplő Asztalos T. Zoltán remek felvételeit (MTI).

Azt sem hallgathatjuk el, hogy a *turisztikai kalauz* csak a néhány éve megjelent *Cserehát turisztikai térképével* együtt használható igazán jól, mert a kötetben egyetlen térképvázlat sem található.

Az évtizedekig méltatlanul elhanyagolt vidék *régen várt útikönyve* méltán fogja felkelteni messzi vidékek turistáinak figyelmét. Így hozzá fog járulni minden bizonyosan az *idegenforgalom fellendüléséhez*. De sok örömet okozhat az itt lakóknak is, mert új információkkal gazdagíthatja őket a táj múltját és jelenét illetően. Őket különösen segítheti a vidékhez való kötődésben, a szűkebb haza szeretetében, megbecsülésében.

dr. Varga Gábor

ny. ref. főiskolai tanár (Debrecen)

DOBOG BÉLA; MEZTELEN FÁJDALOM

A Felső-Cserhát dombjai között megbúvó kis faluban, Becskeházán született 1954. június 9-én, igaz néptanító második gyermekeként. Itt végzi az általános iskola első osztályát, majd Szendrőben folytatja, ahova édesapját áthelyezték. A középiskolát Miskolcon a Kossuth Gimnáziumban kezdi, majd a Földes Ferenc Gimnáziumban fejezi be.

1974-ben az Egri Tanárképző Főiskolára kerül. A barokk város meghatározó szerepet játszik élete alakulásában. Vezető egyéniség, a Kréta nevű diáklapot szerkeszti, melyhez baráti és irodalmi köre kötődik. Itt jelennek meg első versei. Főiskolás még, amikor 1977-től a Miskolci Rádió külsős munkatársa, újságíró gyakornok lesz. 1978-ban magyar-történelem szakos diplomát kap Egerben. Megnősül, két leánygyermekük születik.

A Magyar Rádió Miskolci Stúdiójának rádiós munkatársa lesz. Írásai a Napjainkban, a Hevesi Szemlében jelennek meg, a Kelet irodalmi alkotócsoportjának tagja. Jónévé újságíróvá válik.

Az Útrahívás címmel Egerben 1980-ban megjelenő Heves megyei fiatal művészek antológiájának a társszerzője. „Szemléletében a szülői örökség, a falu közösségi morálja tudatot, magatartást alakító tényező... A finom, találó megfigyelés, nyelvi megformálás az erénye. A szívben, idegekben őrzött falu és a felnőttként átélt városi élmény kettőse élteti benne a költőt” — írja róla a kötet utószavában Cs. Varga István.

1984 augusztusában „nem bírta a megkötözött fuldoklást tovább, költő és tanár létére a kényerét jelentő irányított újságíróskodást, és légszomjában világnak vetette magát” (Csepelyi Rudolf) — Kanadába megy, disszidál.

Mit talált, mire ment odakinn? Hazátkiáltok címmel 1987-ben kötetet jelenik meg Fáy István szerkesztésében. 117 verset publikál az időközben a Kanadai Írószövetség tagjai sorába felvett költő, melyek közül tíz verset e kötetében is hozunk.

„Költőnk elment — kitántorgott? — egész az Atlanti Óceán túlsópartjára, hogy felfedezze magának (és nekünk) az odahagyott kis hazát: az abaúji-borsodi dombokat, ahol nagyapja nyugszik, a kiütrülő apró fálvakat... Civilizált barbárságot talált és demeszítő magányt... tájképei hazaiak. Fája az akác és a nyír, s azoknak is a töve, gyökere érdeklí, amelyekkel az anyaföldbe kapaszkodnak. A honvágy versei ezek, egy elrontott életé.” — írja kötetéről, verseiről Horpácsi Sándor 1994-ben.

Dobog Béla tíz év kinntartózkodás után hazatér 1994 júniusában. A szeretett édesapa betegsége hozza haza, aki egy hónappal később örökre itthagya családját, s a „kies Bódvavölgyét”, űrt hagyva maga után Szendrő városában. Béla azóta is, leszámítva a kis sárospataki kitérőt, ott él a szendrői várhegy oldalában, az elárvult botanikus kert övezte Dobogházban előzvegylt édesanyjával. Időközben elvált, lányai felnöttek, ő rehabilitált nyugdíjas.

„Egy szál magyar az idegen tengerben elveszethetnek érezte magát. Jobbat nem talált ott sem, csak mást. Ezért hozta haza a szíve a már ismert nyomorúságba, mert itt otthonos, ez az övé, a miénk!” (Horpácsi Sándor)

Görcei nehezen oldódnak. Verseiben sűrűn szerepel a halál. Szeretteié és a sajátja. Versei csupa nosztalgia, csupa fájdalom. Magyar nem élhet egyedül a világban — írja egyik versében, mert igazán egyedül is csak itthon lehetünk.

Újabb kötet, a Meztelen fájdalom verseit veheti kezébe az olvasó. Döntse el: Dobog Béla versekbe szedett mondanivalója, a család iránti tiszteletből segített támogatók által kötetbe rendezve, kiadva, érdeklí-e és mennyire?

L L L

GALVÁCS; Fejezetek a falu történetéből

A monográfia az első lépcső a túléléshez.

Galvács: ötszáz kiadvány, amelyben több a baráti kapcsolat, mint az üzlet.
(*Észak-Magyarország*. 54. évf. 165. sz. 1998. júl. 16. 4. oldal)

Galvács (ÉM-SZN) — Meglepően sokan jöttek el tegnap a Törley-kastélyba, ahol Hornyák Gyula galvácsi születésű helytörténész-könyvtáros monográfiáját mutatták be.

Fejezetek a falu történetéből — mondja az alcím, s a szerző nem is titkolja: a kiadvány a teljesség igénye nélkül készült, minthogy számos témát nem is tudott feldolgozni, vagy nem annyira, amennyire szeretne volna. A helytörténeti kutatásnak — állítja Hornyák Gyula — valójában sohasem lehet vége. Az utóbbi egy-másfél év kutató-szerkesztő munkája mégis beért áprilusra, s a szerző szerint fel kell hogy figyeljenek általa a cserháti, alig 200 lakosú településre. Galvács vagy megreked ezen a szinten, vagy kitarulkozik, a könyv azonban mindenképpen hozzájárulhat a túléléshez — véli Hornyák Gyula, aki egy tárgyi emlékeket bemutató faluház létesítését szorgalmazza és szeretné életre hívni a galvácsiak baráti körét is.

A kistelepülések megmentéséhez őszinte akarat és emberi kötődés kell, mint ahogyan akkor is megmaradt itt a közösség, amikor a törökök szinte eltörölték a föld színéről a települést, mert a szellemet nem lehet kalodába zárni, az a jövő alapja. Hornyák Gyula kiemelte: sokat köszönhet Terts Andrásnak, a Törley Pezsgőgyár korábbi vezetőjének és a le származott Törley Dezső címzetes egyetemi tanárnak, akik a bemutatón nem lehettek jelen. Nem kevesebb hálával tartozik a falu lakosságának, olyan idős embereknek, mint Pálinkás István vagy Lestyánszki Ernő. Németh Józsefné, Galvács polgármestere is megerősítette: ha anyagilag nem is támogatták a monográfia ügyét, adatokkal, információkkal mindenki szívesen járult hozzá az elkészítéséhez.

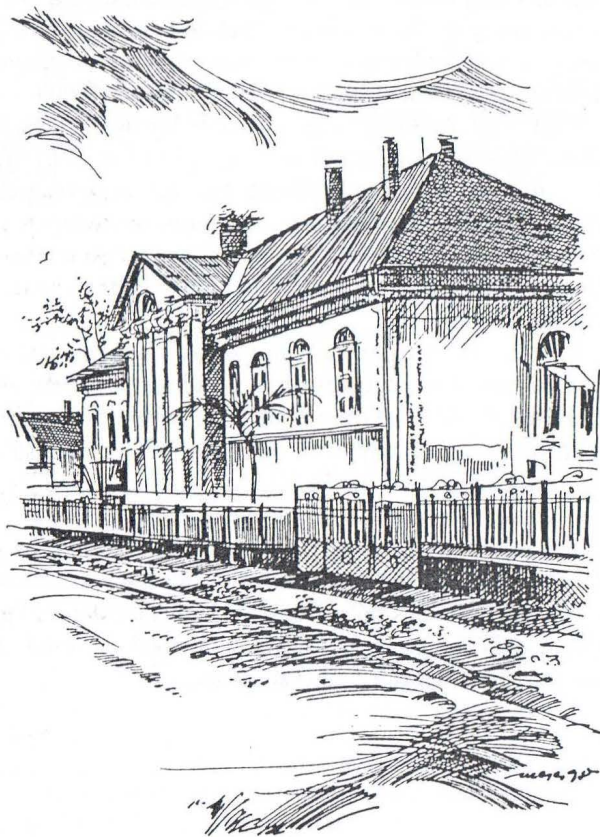
Tanulmányok a Bódva völgye múltjából

Várva várt, hiánypótló tanulmánykötet jelenik meg 1998 karácsonyára a Miskolci Herman Ottó Múzeum kiadásában.

A több mint 25 tanulmány a határon inneni és túli, Boldvától Stószig terjedő terület földrajzába, élővilágába, régészeti, történeti, műemléki, irodalmi, néprajzi emlékeibe ad betekintést.

Az illusztrált, gazdag irodalmat adó kötetet dr. Bodnár Mónika és dr. Rémiás Tibor szerkesztette, a népes szerzőgárda neves miskolci, debreceni, kassai, budapesti szakemberekből áll.

A kötet tervezett bemutatója 1998. december 22-én, kedden lesz az edelényi Városi Könyvtárban, ahol a könyvet meg lehet majd vásárolni.

*A Bónis-Gedeon kastély,
majd Általános Iskola, Szalonna*

Egy volt edelényi Edelényről

Levélrészlet

Könyvtárunk évtizedek óta keresi és hiven ápolja az Edelényből elszármazottakkal a kapcsolatokat. Sokat segítettek a múzeum, a helytörténeti adattár gyűjteményének gyarapításában. Az elmúlt években a Hazatérők nevet viselő rendezvénysorozatunkban a régi családok számos neves tagjaival ismerkedhettünk meg, tölthettünk feledhetetlen, szép órákat velük. Ilyen volt például a Gyülvérszi, a Borsovai Lengvel, a Gyárfás, a Benczúr, a Kachelmann, a Deutsch családok tagjaival való találkozás.

Egy hozzánk érkezett levélből idézünk, melyet nagyon köszönünk és hiven osztjuk meg olvasóinkkal. (L. L. L.)

„Edelény a mi korosztályunk számára Lala bácsival együtt (Deuts Lajos), életünk végéig a szüleinkre épülő, örök értéket képvisel. Az az Edelény nem hasonlítható a mai Edelényhez.

A mai Edelény, külsőségeiben lényegesen csillogóbb, anyagilag sokkal értékesebb a „Mi Edelényünknel”.

Az évezredek alatt kifejlődött, lelki értékek tekintetében azonban a mai Edelény szétesett, teljesen elértéktelenedett a „Mi Edelényünkhöz” képest.

Értelmezést segítő hasonlat: a mai Edelény teljesen felzavarodott vizű tó. Mindenkit csak akkor ismeresz meg igazán, ha személyes kapcsolatot segít, vagy kényszerít erre.

A „Mi Edelényünk” kristálytisztá vizű tó volt. Abban látható volt minden hal külön-külön. Első látásra (meg mások szavai után is) azonnal tudta a nagyságát, fajtáját, súlyát. Egy szóval az ÉRTÉKÉT önmagában is és a többihez viszonyítva is.

Mindezt a „Mi Edelényünkben”, az egész társadalomra épülő tévedhetetlenséggel, tudta mindenki, mindenkiről. Tudomásul is vette és el is fogadta tévedhetetlen igazságként!!!

A „Mi Edelényünknek” volt stílusa, egyénisége, jelleme (karaktere). Most ez mind hiányzik.

Ezért kedves nekünk, Lala bácsival együtt Edelény, azaz inkább emlékeink Edelénye.”

1998. október 16.

Bojtos Sándor
Tatabánya

Helytörténeti szakdolgozatok és pályamunkák az edelényi könyvtár helytörténeti gyűjteményében

Könyvtárunk mindig fontosnak tartotta a helyi vonatkozású szakdolgozatok és helytörténeti pályázatok gyűjtését. Ezt a munkát még **Slezsák Imre**, az intézmény nyugdíjas igazgatója kezdte el. Ezen munkák a könyvtár helytörténeti gyűjteményében találhatók, és helyben vehetők igénybe, használhatók forrásként újabb dolgozatok készítésénél az adott munkára való hivatkozással az irodalomjegyzékben.

Sokan és sokszor veszik igénybe a könyvtár segítségét szakdolgozatok, évfolyamdolgozatok, tudományos diákköri dolgozatok és egyéb pályamunkák elkészítéséhez, és ezek a munkák is bekerülnek helytörténeti gyűjteményünkbe.

Hívjuk és várjuk a tisztelt olvasókat könyvtárunkba.

1. ANTAL István Bertalan
Petőfi irodalmi emlékhely Aggteleken. Miskolc. 1986. 38 p.
2. ANTAL István Bertalan
Aggtelek község családjainak története. Miskolc. 1994. 101 p.
3. ARNÓCZKI Piroska
Falusi települések népességmegtartó szerepe, kiemelve Borsod-szirák. Edelény. 1990. 49 p. ill.
4. AUGUSZTINYI Béla
A harmadik ötéves terv (1966-1970) könyvtári célkitűzéseinek megvalósulása az edelényi (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) járásban. 1972. 106 p.
5. AUGUSZTINYI Béla
Az Edelényi járás könyvtárainak története 1966-1970 (Szakdolgozat részlet). Edelény. 1975. 65 p.
6. AUGUSZTINYI Béla
Az olvasók néhány jellemzője, irodalmi érdeklődése az edelényi járási könyvtárban. (Záródolgozat) Edelény. 1981. 25 p.
7. BALÁZS Ferenc
Ébresztő hajnalok: versek. Edelény. 1985. 208 p. ill.
8. BALÁZS Ferenc
Háborús emlékeim. Edelény. 1986. 33 p.

9. BAKÓ András
A Bakó család története. Edelény. 1996. 10 p. ill.
10. BAKÓ Gyuláné
A „Cs. Tóth” család története. Edelény. 1996. 10 p. ill.
11. BAKSY Ákos
Ötezer éve kezdődött... Boldva története. Boldva. 1992. 50 p. ill.
12. BÁRCZAY Róza, J.
Összegyűjtött írásai: versek, visszaemlékezések. Budapest. 1993. 95 p.
13. BELME László
A miskolci görög szertartású katolikus apostoli kormányzóság története 1924-1945-ig. Budapest. 1992. 58 p.
14. BENE Anita
Az 1948 előtti tanítók kulturális tevékenysége Szögligeten. Debrecen. 1994. 58 p. ill.
15. BÉRCES Lajos
Coburg herceg edelényi erdőhivatala Kotrocó-pusztai erdőgazdaságának feljegyzései 1931-1945. Edelény. 1992. 45 p. ill.
16. BÉRCES Lajos
Az edelényi méhészkedés története 1981-1995. Edelény. 1995. 199 p. ill.
17. BÉRES Gábor
A Bódva mellől I-XVI. kötet. Emlékek az 1960-as, 1970-es évekből.
18. BÉRES István
Szülőföldem és az idegenforgalom. Bódvavendégi-Szalonna. 1970. 46 p.
19. BÉRES János
A borsodi református népiskola története. Edelény. 1982. 48 p.
20. BÉRES János
A református kántortanítóság utolsó évtizedei a felsőborsodi református egyházmegyében. Edelény. 1984. 142 p. ill.
21. BÉRES János
Gömöri református tanítók emlékezete. Edelény. 1986. 157 p. ill.
22. BÉRES János
Földvásárlási küzdelmek Martonyiban fél évszázaddal ezelőtt. Edelény. 1993. 40 p.
23. BÉRES János
Szedegetem a sok szép emléket (Életutam). Edelény. 1995. 93 p. ill.

24. BÉRESNÉ KOZSUP Beáta
Az edelényi II. Sz. Általános Iskola története 1945-től napjainkig.
Debrecen. 1992. 69. p. ill.
25. BOBALY István (1905–1983) élete és írásai. Edelény-Szögliget.
1985. 198 p. ill.
26. BÓDIS Istvánné
Baksay Dániel. Aggtelek. 1996. 10 p.
27. Beszámoló az 1995. évi Téli Népművelési Terepgyakorlat edelényi
csoportjának munkájáról. Edelény. 1995. 31 p. ill.
28. Bors népének örökében. A Bódva mente történeti hagyományaiából.
Szemlénygyűjtemény. Összeállította: Hadobás Pál és Laki-Lukács
László. Edelény. 1996. ill.
29. Borsodi Szénbányák. Szuhavölgyi Bányáüzem. Kurityán. 1981. 29 p.
30. CSORBA Csaba (dr.)
Az edelényi volt L'Huillier kastély építéstörténete. Edelény. 1987.
81 p. ill.
31. CSORBA Zoltán - CSORBA Ildikó
Miskolc irodalmi topográfiaja. Miskolc. 1986. 67 p.
32. DEMETER Endre - SZABÓ Béla
Az ormosbányai iskola története. Ormosbánya. 1970. 76 p. ill.
33. Demeter István négy néprajzi gyűjtése. Trízs-Edelény. 1983.
  1. A mezőgazdasági termelés keretei Trízs községben.
  2. A kecsketartás Trízs községben.
  3. Az időjárásra vonatkozó megfigyelések Trízs községben.
  4. A bányaművelés, a bányász munkásmozgalom, a bányász élet-
mód és a bányász kultúra hagyományai Trízs községben.
34. DEMETER István
Trízs község kereskedelme és kézműipara. Trízs. 1983. 74 p.
35. DEMETER István
Gyermekjátékok Trízs községben. Trízs-Edelény. 1983. 82 p.
36. DEMETER István
A karácsonyi ünnepkör Trízs községben. Trízs-Edelény. 1985. 126 p.

37. DEMETER István
A trízsi iskola története. Trízsz-Edelény. 1985. 115 p.
38. DEMETER István
Nyelvjárásí és névtani szokások Trízsz községben. Trízsz-Edelény. 1988. 102 p.
39. DEMETER István
Falum krónikája. Trízsz. 1988. 103 p.
40. DEMETER István
Lakóházak, szobabelsők. Trízsz. 1988. 67 p. ill.
41. DEMETER István
Régi imádságok. Trízsz. 1989. 171 p.
42. DEMETER István
Délgömöri palócok szólás- és közmondásai. Trízsz. 1989. 129 p.
43. DEMETER István
Falusi históriák. Trízsz. 1989. 192 p.
44. DICZHÁZI Judit
Bors vezér örökében. Baja. 1997. 60 p. ill.
45. DOBI László
Edelény környezetvédelmi állapota. Eger. 1997. 60 p. ill.
46. DOBOG Béla
Kalász László négy kötet tükrében. Miskolc. 1977. 40 p.
47. DOBY Zoltán
Edelény és városkörnyéke közoktatásának helyzete, továbbfejlesztésének feladatai az ezredfordulóig. (Tervezet). Edelény. 1985. 26 p.
48. DÚZS Tamás
A vas babonás ereje. Miskolc. 1996. 36 p. (Hodossy család, kovácsmesterség). (P. m.).
49. Edelény város társadalmi-gazdasági fejlődésének hosszútávú koncepciója 1985–2000 (Tervezet). Készítette a városi tanács. Edelény. 1985. 44 p.
50. Az Edelényi Bányauzem története 1956-1967. 44 p. ill.

51. ERDEI Erzsébet
A református egyház szerepe Szendrő nagyközség múltjában és jelenében. KFRTF. 1997. 41 p.
52. Galkó Lajos edelényi lakos életrajza és más írásai. Edelény. 1978. 153 p.
53. GAZDA Sándor
Életem göröngyös útja. Színpetri-Edelény. 1992. 111 p.
54. GÉBER János
Földtani örökségünk. Edelény. 1997. 33 p. ill.
55. GÉBER János
A kelet-borsodi szénmedence bányászatának múltja, jelene... és jövője? Edelény és Feketevölgy „földtani öröksége”. Edelény. 1988. 20 p. 23 tábla
56. GIÁKNÉ BOBÁLY Judit
Szögliget földrajzi nevei. Szögliget-Edelény. 1988. 55 p.
57. GYÖRFI Péter
Az edelényi méhészeti munkák etnográfiai szempontú vizsgálata az ökonómiai-ökológiai miliőben. Debrecen. 1998. 72 p. ill.
58. HADOBÁS Pál
A munkásművelődés hagyományai az Ormosi Bányaüzemben. Budapest. 1983. 67 p. ill.
59. HADOBÁS Pál
Az ormospusztai magyar királyi államvasgyári bányaüzem története, létrehozásától az államosításig. Ormosbánya. 1986. 30 p. ill.
60. HADOBÁS Pál
Edelény és környéke az irodalomban. Edelény. 1995. 169 p. ill.
61. HADOBÁS Pál
Repülősök a második világháborúról. Edelény. 1995. 70 p. ill.
62. HADOBÁS Pál
Ormosbánya. Egy bányatelep fejlődésének vázlata fényképek és térképek segítségével. Edelény. 1996. 126 p. ill.

63. HADOBÁS Pál
Mít olvastak az Ormospusztai Munkások Olvasóköreinek tagjai 1935-ben? Edelény. 1996. 39 p. ill.
64. HADOBÁS Pál
Egy református tábori lelkész második világháborús emlékei. Edelény. 1997. 110 p. ill.
65. HADOBÁS Pál
Szemere Gyula (1898-1981). Dokumentumok és fényképek egy honvéd gazdasági őrnagy életéről és katonai pályafutásáról. Edelény. 1997. 109 p. ill.
66. HADOBÁS Pál
Edelény. Helytörténeti olvasókönyv általános és középiskolások részére. Edelény. 1997. 98 p. ill.
67. HADOBÁS Sándor
Az edelényi járás honismereti bibliográfiája. Rudabánya. 1978. 148 p.
68. HADOBÁS Sándor
Rudabánya és a Rudabányai-hegység bibliográfiája. Különlenyomat a Közlemények a magyarországi ásványi nyersanyagok történetéből. Miskolc. 1984. 341-364. p.
69. HÁRSASI Tiborné
Edelény és vonzáskörzete szabálysértési jogalkalmazó gyakorlatainak vizsgálata, különös tekintettel a közrend elleni szabálysértésekre. 1995. 56 p.
70. HORGONYI Márta
Szádvár története (XIII. sz.–XVII. sz.). Eger. 1994. 49. p.
71. Hotel L'Huillier - Edelény. 1986. A kastély hasznosítási terve. ill.
72. Húsvéti versek Borsod megyében. Mezőkövesdi Földes Ferenc Kollégium néprajzi szakköre. Mezőkövesd. 1961. 28 p.
73. Írások Kalász Lászlóról 1-2. kötet. Összeáll.: Hadobás Pál. Edelény. 1997.
Újságokban, folyóiratokban megjelent cikkek gyűjteménye.
74. IZSÓ László
Versei. Szín-Edelény. 1983. 261 p. ill.

75. IZSÓ László
Azért én is írok. Izsó László versei 2. Edelény. 1989. 205 p. ill.
76. Jakab László életrajza és II. világháborús naplója. Debréte-Edelény. 1987. 121 p. ill.
77. JAKAB László
Debréte község közelmúltja és jelene. Debréte-Edelény. 1988. 96 p. ill.
78. JAMNICZKI István
Dombvidéki, kedvezőtlen adottságú termelészövetkezetek gazdálkodásának elemzése a IV. ötéves terv időszakában az Edelényi járásban. Debrecen. 1976. 54 p.
79. JOÓ Vencel
Tallózás a méhészet múltjából, különös tekintettel Edelény község méhészetére. Edelény. 1983. 103 p. ill.
80. JUHÁSZ Ágnes
A negyedik ötéves terv (1971-75) könyvtári célkitűzéseinek megvalósulása az edelényi (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) járásban. Rakaca-Edelény. 1978. 48 p. ill.
81. JUHÁSZ Elemérné VASMÁN Ilona
Kalász László pályarajza. (Komplex záródolgozat). é. n. 20 p.
82. JUHÁSZ István
Az Edelényi járás közoktatásának 25 éves fejlődése. Edelény. 1970. 12 p.
83. JUHÁSZ László
Település, ház a Bódva-völgyben a feudalizmus és a kapitalizmus időszakában. Edelény. 1986. 160 p. ill.
84. KALOCSAI István
Életmód-változás Edelényben a századfordulótól. Edelény. 1981. 186 p.
85. KALOSAI Anikó - ROMÁN Erika
Egy törzsökös szendrőládi család története. Szendrőlád. 1996. 3 p. (Zagraj család)
86. KISFALUSI János
Rakaca 25 éve. Rakaca. 1970. 30 p. ill.

87. KISFALUSI János
Viszló 25 éve. Viszló 1970. 12 p.
88. KISFALUSI János
Viszló — egy cserhádi kis falu — vallásos élete. Rakaca-Edelény. 1990. 78 p. ill.
89. KISFALUSI János
A rakacai ember halála, temetése és a halottas hiedelmek. Rakaca. 1991. 47 p. ill.
90. KISFALUSI János
Búcsújárás és templombúcsú Rakacán. Rakaca. 1991. 154 p. ill.
91. KISFALUSI János
Szállást keres a Szent család. Rakaca. 1991. 9 p. ill.
92. KISFALUSI János
A rakacai egyházközség krónikája 1970-1975. Rakaca. 1992. 78 p.
93. KISFALUSI János
A rakacai egyházközség krónikája 1976-1981. Rakaca. 1992. 73 p. ill.
94. KISFALUSI János
A rakacai egyházközség krónikája 1982-1986. Rakaca. 1992. 84 p. ill.
95. KISFALUSI János
A rakacai egyházközség krónikája 1987-1991. Edelény. 1992. 135 p. ill.
96. KISFALUSI János
Viszló község története a szájhagyományban. Viszló. 1993. 49 p.
97. KISFALUSI János
Viszló község jobbágytársadalma és agrártörténete a 18-19. században. Viszló. 1993. 84 p.
98. KISFALUSI János
A hét cserhádi apró kis falu története. Viszló. 1993. ill.
99. KISFALUSI János
A Bobák család. Viszló. 1993. 119 p. ill.
100. KISFALUSI János
A (Kondás) Kisfalusi család története. Viszló. 1993. 113 p. ill.
101. KISFALUSI János
A viszlói „Szabados” család története. Viszló. 1993. 14 p. ill.

102. KISFALUSI János
Az életfordulókhoz kapcsolódó ünnepek története régen és ma. Viszló. 1993. 61 p. ill.
103. KISFALUSI János
A II. világháborús katonanóták. Viszló. 1993. 88 p.
Viszlón gyűjtött anyag.
104. KISFALUSI János
A zsúpfedél és története. A matring készítése. Viszló. 1993. 24 p. ill.
105. KISFALUSI János
A rakacai méhészetes módja, technikája és története. A szendrőládi méhészetes. Viszló. 1993. 11 p.
106. KISFALUSI János
Hagyományos paraszti gazdálkodás Viszlón. Viszló. 1994. 38 p. ill.
107. KISFALUSI János
Viszló község hagyományos népi építészetének vizsgálata. Viszló. 1994. 11 p. ill.
108. KISFALUSI János
A cigányok életmódja és létszámának alakulása Rakacán. Viszló. 1995. 96 p.
109. KISIDA Erzsébet (dr.)
Mezőgazdálkodás és népi táplálkozás Viszlón és környékén. Budapest-Viszló. 1984. 96 p.
110. KISIDA Erzsébet (dr.)
Amerikai interjúk. Budapest-Viszló. 1985. 92 p.
A Viszlóról és környékéről kivándorolt leszármazottakkal készült interjúk.
111. KISIDA Erzsébet (dr.)
Népi életmód — népi szokások Viszlón és környékén I. Budapest-Viszló. 1985. 99 p. ill.
112. KISIDA Erzsébet (dr.)
A kenderrel, a vászonnal való foglalkozás Viszlón és környékén. Budapest-Viszló. 1986. 105 p. ill.
113. KISIDA Erzsébet (dr.)
Hegyek között — határszélen. (Viszló) 1992. 91 p.

114. KISIDA Erzsébet (dr.)
Viszló község állattartása, kereskedelme, vásári forgalma 1903–1907 között. Budapest. 1993. 33 p.
115. KISIDA Erzsébet (dr.)
Lakodalom (Vőfélyversek) Budapest. 1993. 26 p.
Viszlón és környékén gyűjtött vőfélyversek.
116. KISIDA Erzsébet (dr.)
Népi életmód – népi szokások Viszlón és környékén. II. Budapest-Viszló. 1995. 84 p.
117. KISS Józsefné VOZÁR Erzsébet
Az 1. Sz. Általános Iskola fejlődéstörténete 1945-től napjainkig. Edelény. 1987. 43 p.
118. KISS Balázs
Edelény múltja és jelene. Zsámbék. 1997. 40 p.
119. KISS Virág
Néphagyományok — népszokások. Edelény-Zsámbék. 1997. 96 p. ill.
120. KOLESZÁR Krisztián
Tornanádaska és kastélyparkjának rövid története. Bódvaszilas. 1993. 15 p. ill.
121. KOLESZÁR Krisztián
Vázlatok Bódvaszilas történetéből a századfordulótól 1945-ig. Bódvaszilas. 1996. 68 p. ill.
122. KOLESZÁR Krisztián
Vázlatok Bódvaszilas történetéből (1945-1965). Bódvaszilas. 1997. 76 p. ill.
123. KOLESZÁR Krisztián
A tornaszentendrasi-bódvarákói Esztramos hegy természeti értékeinek leírása kutatástörténeti összefoglalókkal. Bódvaszilas-Miskolc. 1998. 100 p. ill. Tudományos diákköri dolgozat.
124. KOSIK István
Egyházak, egyházi szervezetek működése és a hitélet falumban, városomban és a szülőhelyemen a XX. században. é. n. *Tornaszentandrásról szól.*

125. KRAJNYÁK Bertalanné
Az edelényi nagyközségi és járási könyvtár története 1981-ig. Borsodszirák-Edelény. 1981. 56 p.
126. KUN Lajos
Bartók-hagyományok ápolása Borsodszirákon. Tatabánya-Edelény. 1989. 226 p. ill.
127. KUZDER Rita
Edelény földrajzi neveinek összegyűjtése és elemzése. 1988. 46 p.
128. LACZKÓ Marianna
A Bódva vízgyűjtő területének vízgazdálkodási problémái és a nagyobb árvizek kártételei. é. n. 15 p. ill.
129. LÉNÁRT Márta
A Rakaca völgye növényvilága, különös tekintettel a gyógynövényekre. Nyíregyháza. 1981. 44 p.
130. LUKÁCS László
Az edelényi járás könyv- és könyvtárkultúrája (1900-1945). Adatok a járás könyvtártörténetéhez. 1983. 90 p. ill.
131. LUKÁCS László
Szöveggyűjtemény Kurityán és a szuhavölgyi szénbányászat történetéhez. Kurityán. 1984. 71 p. ill.
132. LUKÁCS László, Laki
A laki temető (Egy cserhádi falu sírjelműltészete). Edelény. 1994. 65 p. ill.
133. MALINKÓ János
Szülőhelyem fejlődése a felszabadulás óta. Edelény. 1969. 26 p.
134. MATÓ Jánosné
Egy öreg nevelő visszaemlékezései versben, prózában. Pályám első állomása, Rad. Perkupa. 1992. 15 p. ill.
135. MATÓ Jánosné
Színjászó hagyományok Perkupán. Perkupa. 1993. 75 p. ill.
136. MATÓ Jánosné
Mesél az Örhegy. Verses mondák Perkupáról. Perkupa. 1993. 10 p.

137. MATÓ Jánosné
Iskolai csoportképek, tablók. Perkupa 1932–1977. Perkupa. 1993. 25 p. ill.
138. MECSEI László
Az edelényi bányászok monográfiája. Edelény. é. n. 64 p.
139. MERÉNYI László
Hídvégardó és környéke helynevei és a nevekhez fűződő mondák, hagyományok. (Hídvégardó) 1994. 34 p. ill.
140. MOLDOVÁNYI László
Az edelényi járás bányászatának gazdasági-földrajzi vizsgálata. Edelény. 1978. 30 p.
141. MOLNÁR István
Életutam 1904–1989. Perkupa-Edelény. 1989. 107 p. ill.
142. NAGY Sándorné
Kalász László. Személyi bibliográfia. Miskolc. 1981. 58 p.
143. NÉMETH Pálné
Kalász László megyénk költője. Edelény. é. n. 29 p.
144. PÉCSI Bertalan (dr.)
Egy agglegény dicsekvései. Edelény. 1973. 161 p.
145. PÉCSI Bertalan (dr.)
Edelény sporttörténete 1913–1963. Edelény. 1982. 164 p. ill.
146. PÉCSI Bertalan (dr.)
Visszaemlékezéseim. Edelény. 1983. 227 p. ill.
147. PÉCSI Bertalan (dr.)
Edelényi helytörténeti morzsák. Onga-Edelény. 1987. 32 p.
148. PÉCSI Bertalan (dr.)
Mezgerlés Edelény helytörténetének mezején. Onga-Edelény. 1988. 67 p.
149. PORCS József
Ormospuszta története 1918-ig, különös tekintettel a bányauzem kialakulására és fejlődésére (1908–1918). Ormosbánya-Edelény. 1972. 56 p.
150. REMÉNYI Viktor
A borsodi szénbányáknál előfordult katasztrófák, szerencsétlenségek és halálos balesetek. Miskolc. 1981. 107 p.

151. RÉTI NAGY István
Vőfélyversck. Edelény. 1993. 28 p.
152. RÉTI NAGY István
Vőfélyversck. Edelény. 1994. 33 p. ill.
153. ROSKÓ Istvánné
Boldva régi történetéből, a templomról és fejlődéséről napjainkig.
Boldva. é. n. 38 p. ill.
154. RŐCZEI Rita
Szendrőlád a földrajzi nevek tükrében. Szendrőlád. 1991. 85 p. ill.
155. SÁNDOR Dezső (dr.)
Edelény fejlődése egy nyugalmazott tanácselnök szemével 1945-
1990. Edelény. 1997. 70 p.
156. SEBŐK Mihály
Népszokások Perkupán. 1961. 20 p.
157. SENÁNSZKY József
Életem göröngyös útja. Edelény-Finke. 1989. 212 p. ill.
158. SLEZSÁK Imre
Az edelényi járás könyvtártörténete 1966-ig. Edelény. 1966. 109 p. ill.
159. SOLTÉSZ József
Borsodi lakosok kényszermunkán a Donyec-medence lágereiben.
Ózd. 1989–1990. 146 p.
160. STÉPÁN László
Kalász László költői fejlődése. Perkupa 1976. 31 p.
161. SZÁSZ Lajos
Emléceim a háború utolsó esztendejéből (Cegléd) (1994)
162. SZEMÁN Katalin
„Magyar vagyok — magyarnak születtem...” Népi kismesterség
Borsodban (Edelényben). 1997. 5 p. (Hodossy Gyula). (P. m.)
163. SZÉKELY Frigyes
Harctéri naplóm 1914–1918. Edelény. 1992. 285 p. ill.
164. SZILÁGYI Mária Bernadett
A kovácmesterségről. Békéscsaba. 1995. 50 p. ill.
Az edelényi Hodossyokról is ír.
165. SZILASI Beáta
A Galyaság természet- és társadalomföldrajzi arculata. 1995. 65 p. ill.

166. TAKÁCS István
Borsodszirák helytörténete. Eger. 1997. 179 p. ill.
167. THURZÓ NAGY László
Palóczy László. Budapest. 1968.
168. TISZOLCZKI Lászlóné
Találkozás Kalász László költővel. Edelény. é. n. 27 p.
169. TÓBIÁS Dóra
Az edelényi I. Sz. Általános Iskola története. (1948-tól napjainkig).
Debrecen. 1992. 111 p. ill.
170. TOMOLYA Tünde
A néptanító és a falusi közművelődés. Debrecen. 1991. 52 p. ill.
Az Edelényben született Kun Lajos, borsodsziráki tanítóról készült a szakdolgozat.
171. TOMPOSNÉ TÓTH Ibolya
A Jégmadár természetismereti tanösvény terve és kiépítése Edelény
térségében. Eger. 1997. 84 p. ill.
172. TÓTH Illés, B.
Borsod-vár és a község története a tatárjárásig. (Múcsony) 1993.
48 p. ill.
173. TÓTH Illés, B.
Edelény mezőváros földesurainak gazdálkodása és a jobbágyok
helyzete a XVII–XVIII. században. (Múcsony) 1993. 28 p.
174. TÓTH Krisztina
Szülőhelyem Perkupa. Vizuális környezettanulmány. Perkupa.
1989. 43 p. ill.
175. TÓZSA István
Teresztenye rövid története. é. n. 170 p.
176. TÖMÖL Béla
Az edelényi Z-10 postagalambsport egyesület története 1953-1983.
Edelény. 1984. 107 p. ill.
177. TÖMÖL Béla
Dacok az idővel. Versek. Edelény. 1992. 111 p. ill.
178. VÁGVÖLGYI Katalin
A születéshez kapcsolódó szokások és hagyományok Szögligeten.
Debrecen-Szögliget-Edelény. 1992. 72 p.

179. VÁRADI Ibolya
Hiedelmek Szögligeten. Debrecen-Szögliget-Edelény. 1992. 34 p.
180. VARGA Andrea
Egy falusi tanító élete (Joó Vencel 1903-1990) Edelény. 1990. 27 p. ill.
181. VERES Miklós
Életemről és Szendrőládról. Szendrőlád-Edelény. 1988-1991. 83 p. ill.
182. VÉCSEI Zoltán
Régi mesterségek (foglalkozások) nyomában lakóhelyemen. Miskolc. 1996. 24 p. (Hodossy Lajos, Hodossy Gyula) (P. m.)
183. ZÁHORSZKI Adél
Tanösvény az Aggteleki Nemzeti Parkban. Miskolc. 1995. 96 p. ill.
184. ZEMANEK Erika
Az edelényi, borsodi és finkei református népoktatás története 1790-1868. Debrecen. 1981. 24 p.
185. ZÖLD Józsefné
Valamely kortárs író olvasott művének elemzése (Kalász László költészete, verseinek felhasználhatósága kiegészítő anyagként az irodalmi órákon). Ormosbánya. 1979. 31 p.
186. ZUSZKÓ Zsuzsanna
Szendrő egyháztörténeti vonatkozásai. Szendrő. 1992. 40 p. ill.
187. ZSOLDOS Marianna
Az edelényi városi könyvtár története. Nyíregyháza. 1987. 28 p.

* * *

Köszönetnyilvánítás

A Városi Rendezvények Háza és Könyvtár ezúton köszöni az állampolgároknak azt a 35.590 forintot, mely a jövedelemadó egy százalékának felajánlásából gyűlt össze.

Laki-Lukács László *igazgató.*

TARTALOM

Újabb adatok Csenkesz-fai Poóts András életrajzához /
 Szecső Károly 3

Évfordulók

    Béres Gábor 9

    Tóth István 12

    Egyed András 14

Itt nyugszik. Verses sírfeliratok 27

Árpád-kori lelet a borsodi földvárban..... 30

Könyvespolc

    Cserhát turistakalauza 31

    Meztelen fájdalom. Dobog Béla verseskötetéről 32

    Galvács; Fejezetek a falu történetéből 33

    Tanulmányok a Bódva völgye múltjából 34

Egy volt edelényi Edelényről 35

Helytörténeti szakdolgozatok és pályamunkák
 az edelényi könyvtár helytörténeti gyűjteményében 36

